ارایه الگوی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه

▫ **شهرام عروف‌زاد***، استادیار، مدیریت ورزشی، گروه آموزش تربیت‌بدنی، دانشگاه فرهنگیان، اصفهان، ایران
▫ **مهدی نصیری خوزانی**، دکتری تخصصی، مدیریت ورزشی، گروه آموزش تربیت‌بدنی، دانشگاه فرهنگیان، اصفهان، ایران

● تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/ ۲۷ ● تاریخ انتشار: مـهـر و آبـان ۱۴۰۴ ● نوع مقاله: پژوهشی ● صفحات ۴۳ الی ۶۳

چکیده

زمینه و هدف: هدف از اجرای پژوهش حاضر، ارائه الگوی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه بود.

روش: این پژوهش، کیفی و مبتنی بر نظریه داده بنیاد بود. مبنای فلسفی پژوهش، تفسیری و مبتنی بر رهیافت استقرایی بود. مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل متخصصان حوزه ورزش دانش‌آموزی، همگانی، معلولان و استثنایی نظیر متخصصان تربیت‌بدنی و تعلیم و تربیت با گرایش‌های مدیریت ورزشی، فیزیولوژی ورزشی، آسیب‌شناسی ورزشی، رفتار حرکتی، مدیریت آموزشی و علوم‌تربیتی و آگاه به موضوع پژوهش بودند، نمونه‌گیری براساس روش هدفمند و مبتنی بر رویکرد نظری بود. معیار کفایت نمونه‌گیری اشباع نظری داده‌ها بود و بر این اساس، تعداد ۱۶ مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته و اکتشافی انجام گرفت. جهت ممیزی پژوهش و قابلیت اعتماد از معیارهای مقبولیت، باورپذیری (روش اسکات)، انتقال‌پذیری و تأییدپذیری (روش تحلیل اعضای پژوهش) استفاده شد و برای اتکاپذیری از روش بازآزمون مصاحبه‌ها استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج تحلیل داده‌ها در طی ۳ مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی تفکیک شدند و یافته‌های پژوهش در چارچوب مدل پارادایمی شامل مقوله‌های اصلی عوامل زمینه‌ای مانند اثربخش نمودن محتوای آموزشی-ورزشی کودکان معلول با نیازهای ویژه و توسعه سواد حرکتی آنان، شرایط علّی مانند، تحول‌آفرینی در آموزش تربیت‌بدنی دانش‌آموز معلول با نیازهای ویژه و ترویج دیدگاه سلامت‌محور، عوامل مداخله‌گر مانند، هم‌افزایی با رویکرد بهبود عملکرد ورزش این کودکان و چالش‌های فراروی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی، راهبردهایی مانند، توسعه و طراحی فضاهای ورزشی و شهری معلولان، توان‌بخشی دانش‌آموزان با معلولیت با نیازهای ویژه و توسعه فوق برنامه‌های آموزشی-ورزشی توان‌یابان و در نهایت پیامدهایی نظیر توانمندسازی اجتماعی-ورزشی شناسایی شدند.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج پژوهش حاضر، مواردی نظیر احقاق حقوق شهروندی با حق بر سلامت، ورزش و آموزش دانش‌آموزان توان‌یاب، ایجاد حس ورزش خواهی در سبد فکری دانش‌آموزان و والدین، ترویج و آموزش فعالیت‌های ورزشی تلفیقی و فراگیر، توان‌بخشی این دانش‌آموزان با راه‌اندازی کانون‌های حرکات اصلاحی و کلوپ‌های حرکات درمانی، توسعه سواد حرکتی این دانش‌آموزان با ترویج مهارت‌های بنیادی در قالب بازی، جذب و توزیع عادلانه بودجه و اعتبارات لازم، طراحی و احداث اماکن و فضای شهری و ورزشی با در نظر گرفتن شرایط جسمانی و ذهنی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و توان‌یاب پیشنهاد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: آموزش فراگیر، توان‌بخشی، سواد حرکتی، فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی، نهادینه‌سازی

* Email: aroufzad@gmail.com

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقدمه

تحرک و فعالیت بدنی در زندگی امروزی که متعاقب توسعه و گسترش امکانات وسایل رفاهی و شیوه‌های نوین زندگی به‌وجود آمده است، ضرورت پرداختن به ورزش و تربیت‌بدنی را بیش از پیش ایجاب می‌نماید. در این راستا، انجام مستمر و منظم حرکات بدنی، امری حیاتی و لازم به نظر می‌رسد (۱). همچنین در مقابله با چالش‌های سبک زندگی بی‌تحرک و غیرفعال، امروزه توجه زیادی به فعالیت‌های جسمانی در بعد فیزیولوژیک و روان‌شناختی مرتبط با مشارکت و فعالیت منظم در فعالیت جسمانی شده است و شواهد نشان می‌دهد، مشارکت در ورزش و فعالیت‌های بدنی باعث بهبود آمادگی جسمانی مرتبط با سلامتی، بهبود سلامتی استخوان‌ها، کاهش چربی بدن و کاهش نشانه‌های افسردگی می‌شود (۲). البته در سال‌های اخیر، استفاده از فعالیت بدنی و ورزش برای رشد فردی و اجتماعی کودکان و نوجوانان موضوع تعداد زیادی از مطالعات بوده است. تربیت‌بدنی و ورزش مدارس چارچوب مناسب و مؤثری برای انتقال و آموزش مهارت‌ها و استراتژی‌ها برای کاهش رفتارهای پر خطر و ارتقای رفاه فراهم می‌کند (۳). بنابرین می‌توان اذعان نمود که، تمام انسان‌ها در رشد حرکتی، توالی مشابهی را پشت سر می‌گذارند، اما گاهی عوامل متعددی از جمله مسائل ژنیتیکی، عفونت، ضایعه ناشی از ضربه، مسمومیت، کمبود اکسیژن و از طرف دیگر محرومیت حسی- هیجانی باعث می‌شود که در این فرایند، مشکلاتی ایجاد شود و در نتیجه، مهارت‌های حرکتی بنیادی، جابه‌جایی، دست‌کاری، هماهنگی حرکتی و حتی زبان، جریان طبیعی خود را طی نکند و فرد دچار مشکل شود (۴).

بر همین اساس، کودکانی با عنوان کودکانی با نیازهای ویژه در جوامع هستند که علاوه بر ویژگی‌ها و نیازهای کودکان عادی، ویژگی‌ها و نیازهای خاصی دارند. لذا از نظر آموزشی، دانش‌آموز با نیازهای ویژه، از نظر شناختی، هوشی، جسمی (حسی-حرکتی)، عاطفی و اجتماعی تفاوت قابل ملاحظه‌ای با افراد همسن خود دارد. این تفاوت به‌حدی است که برخورداری وی از آموزش وپرورش، مستلزم تغییراتی (متناسب با ویژگی‌های این دانش‌آموزان) در برنامه‌ها، محتوا، روش‌ها، مواد و فضای آموزشی عادی، ارائه خدمات آموزشی و توان‌بخشی ویژه به اوست. دسته‌بندی‌های گوناگونی برای نامگذاری افراد با نیازهای ویژه در نظر گرفته‌اند، که شامل با معلولیت جسمی- حرکتی[1]، فلج مغزی[2]، ناشنوا و کم شنوا[3]، نابینا و کم‌بینا[4]، کم‌توان ذهنی[5]، اُتیسم[6]، نشانگان دان[7]، دارای اختلالات ارتباطی، رفتاری و یادگیری[8] می‌باشند (۵ و۶). بنابراین با توجه به اهمیت نقش تربیت‌بدنی و ورزش در آموزش و پرورش، توان‌بخشی کودکان و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه نشان داده شده که فعالیت‌های تربیت‌بدنی و ورزشی، ضمن دارا بودن ماهیتی مستقل، با حیطه‌های مربوط به آموزش و پرورش و توان‌بخشی درهم تنیده است و ضمن توسعه « مهارت‌های زندگی» کودکان و دانش‌آموزان استثنائی، شرایط بهتری را برای سازگاری اجتماعی و تصویر بدنی آنان فراهم می‌آورد (۷). البته، در حال حاضر اغلب افراد با معلولیت کمتر در فعالیت‌های جسمانی شرکت می‌کنند و دسترسی آنها به مزایای امکانات و فضای ورزشی محدود می‌باشد (۸). در حقیقت، نحوه‌ی اداره‌ی جامعه با این سیاق، سبب به حاشیه رانده شدن افراد با معلولیت می‌شود و این امر، نمونه‌ی روشنی از جداسازی و اعمال تبعیض علیه افراد معلول به‌شمار می‌رود، درحالیکه معلولان برای زندگی همچون سایر افراد جامعه حقوق مشابه دارند و هیچ‌گونه استثنایی نباید دامنگیر تحقق حقوق انسانی آنان شود؛ حقوقی مانند حق داشتن زندگی خصوصی و خانوادگی، دسترسی به خدمات بهداشتی و اجتماعی، فرصت‌های آموزشی و شغلی، مسکن، حمل و نقل، دسترسی به اطلاعات و برخورداری از زندگی اجتماعی، تسهیلات ورزشی، تفریحی و حضور در جامعه و مداخله‌ی کامل سیاسی در تمامی موضوعات مربوط به آنان (۹). البته باید اعتراف کرد که افراد معلول هیچگاه به‌طور برابر به عدالت دسترسی نداشته‌اند (۱۰).

در همین راستا، پورکیانی و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهش خود پیشنهاد دادند که برنامه «من می‌توانم» در سرفصل‌های درسی تربیت‌بدنی قرار گیرد و به‌صورت مستمر در مدارس ابتدایی ایران اجرا شود. با اجرای این برنامه در مدارس که شامل آشنایی با جنبش پارالمپیک و مدل‌های ورزش فراگیر می‌باشد، علاوه بر بهبود و ارتقاء نگرش مثبت نسبت به افراد معلول و ادغام آنان در جامعه، بسیاری از محدودیت‌های موجود برای آنان در جامعه نیز از بین خواهد رفت (۱۱). در

1. Physical-Motor Disability
2. Cerebral Palsy
3. Deafness & Hearing-Impaired
4. Blindness & Visual Impairment
5. Intellectual Disability
6. Autism
7. Downs Syndrome
8. Communication, Behavioral, and Learning Disorders

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

ادامه، کارول[1] و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهش خود در نیوزیلند مطرح کردند، جوانان معلول نسبت به جوانان سالم در حوزه‌های زندگی اجتماعی نظیر فعالیت‌های ورزشی مشارکت پایین‌تری دارند و در صورت مشارکت، فرصت‌هایی برای توسعه شایستگی‌ها، سرگرمی و رقابت، حس مشارکت و تعلق به گروه همسالان را نیز فراهم می‌کند (۱۲). همچنین، برونت[2] و همکاران (۲۰۲۱) اظهار داشتند، آموزش دوچرخه‌سواری برای افراد معلول با توجه با شدت و نوع آسیب دیدگی آنان، می‌تواند تأثیرات مثبت و باعث افزایش اعتماد به نفس در میان شرکت‌کنندگان و تغییر نگرش خانواده شود. البته، نگرانی در ارتباط با خطرناک بودن جاده‌ها، غیرقانونی بودن دوچرخه‌سواری در پیاده‌روها و ارائه ضعیف امکانات دوچرخه‌سواری وجود دارد (۸). از طرفی، جینگ وا[3] و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی به بررسی ارتباط بین معلولیت جسمی و خطر ابتلا به بیماری عروق کرونر قلب[4] پرداختند و بیان داشتند که محدودیت‌های حرکتی، که به‌عنوان سبک زندگی بی‌تحرک شناخته می‌شود، یکی از عوامل خطر اصلی ابتلا به این بیماری است و از طرفی این افراد کمتر از توان‌بخشی و مراقبت‌های بهداشتی بهره‌مند می‌باشند (۱۳). همچنین، نادریان و نقی‌پورگیوی (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان حق بر ورزش، تفریح و اوقات فراغت افراد معلول از منظر اسناد ملی و بین‌المللی حقوق بشر[5] انجام دادند، یافته‌ها نشان داد، با وجود اینکه در قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی متعددی بر این موضوع تأکید شده است، اما سازمان‌ها و نهادهای فعال در حیطه ورزش، تفریح و اوقات فراغت به وظایف خود در برابر معلولان، آن‌طور که شایسته است عمل نکرده و شرایط را برای بهره‌مندی معلولان از امکانات ورزشی و تفریحی مهیا نکرده‌اند (۱۴). با این اوصاف، سوق دادن دانش‌آموزان با معلولیت به فعالیت‌های ورزشی، علاوه بر عوامل متعدد، نیاز به سرانه فضای ورزشی کافی و استاندارد دارد، که در همین راستا بشارت‌فر و همکاران (۱۴۰۲) بیان داشتند، فضاها، پایگاه‌ها و اماکن ورزشی مختص افراد معلول و متناسب با نیازهای آنان ساخته شوند. همچنین طراحی فضای داخلی اماکن ورزشی موجود با توجه به شرایط آنان، امکانات و تجهیزات استاندارد و ایمن ورزشی و پارکینگ متناسب با نیازهای آنان فراهم شود (۱۵). همینطور، در ارتباط با کودکان مبتلا به فلج مغزی سکینه‌پور و نادری (۱۳۹۹)، اظهارداشتند که حمایت‌های ناکافی اجتماعی، نگرش‌های منفی و محیط‌های فیزیکی غیرقابل دسترس به‌عنوان رایج‌ترین موانع مشارکت در ورزش می‌باشد (۱۶). همچنین، صاحب‌زمانی و همکاران (۱۳۹۸)، بیان نمودند که کودکان آسیب‌دیده شنوایی با مشکلات حرکتی نیز همراه هستند و در اجرای مهارت‌های تعادلی از کودکان عادی که سن برابری دارند، ضعیف‌ترند. لذا این اختلال‌های تعادلی ممکن است یادگیری سایر مهارت‌های حرکتی، تکامل ادراکی-حرکتی، تحولات بینایی و ادغام حسی آنها را تحت تأثیر قرار دهند، بنابراین پیشنهاد می‌شود در برنامه‌های تمرین‌های تعادلی برای بازیابی مرکز ثقل و توان‌بخشی ناشنوایان، بر تقویت بیشتر سیستم حسی-پیکری در کنار سیستم‌های درگیر در تعادل تأکید شود (۱۷). از سوی دیگر، سرگل‌زایی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود به کودکان نابینا و مشکلاتی نظیر سرعت راه‌رفتن، اختلال در جهت‌یابی فضایی، تعادل، اختلال توانایی‌های شناختی و کم داشتن برنامه‌های اوقات فراغت در مقایسه با همتایان بینای خود اشاره نمودند (۱۸). در ادامه، یاوری و همکاران (۱۴۰۱) اظهار داشتند، قابلیت اصلاح‌پذیری دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر در زمینه‌های رشد (جسمانی، عاطفی و ...) می‌توان با ارائه فعالیت‌های حرکتی منظم، تجارب حرکتی این کودکان را تحت تأثیر قرار داده و شرایط مناسب آگاهی و یادگیری بعدی آنان را فراهم آورد (۱۹). همچنین، شهراسفنگره و همکاران (۱۳۹۷) بیان داشتند، مهارت‌های حرکتی کودکان اُتیستیک در برهه زمانی دبستان، زیربنای آگاهی‌ها و یادگیری‌های بعدی کودک را فراهم می‌آورد و از طرفی، تغییر در ابعاد و ترکیب بدن و چاقی علاوه بر تأثیری که بر سلامت جسمانی دارد می‌تواند بر عملکرد ذهنی و کنش‌های شناختی و اعمال ماهرانه آنان مؤثر باشد (۲۰). البته بحیرایی و همکاران (۱۳۹۸)، کم‌تحرکی را از مشکلات بزرگ زندگی مبتلایان به نشانگان دان دانستند و بیان نمودند که، به نظر می‌رسد، افراد کم‌توان ذهنی با نشانگان دان برابر یا بیشتر از افراد سالم، برای داشتن سلامتی و تندرستی و پیشگیری از امراض و مرگ و میر زودرس، نیاز به آمادگی جسمانی و سلامت دستگاه‌های قلبی عروقی و عضلانی-اسکلتی دارند (۲۱). همچنین مکنزی[6] و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهش خود در ارتباط با افراد با اختلال یادگیری اذعان داشتند که این کودکان سلامتی جسمی و روانی کمتر

1. Carroll
2. Berent
3. Jing Wu
4. Coronary Heart Disease
5. International and National Instrument of Human Rights
6. MacKenzie

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

و فعالیت بدنی کمتری را نیز نسبت به‌همسالان خود تجربه می‌کنند و از طرفی شرکت در فعالیت‌های جسمانی باعث افزایش سلامت جسمی و روانی آنها می‌شود (۲۲).

با این اوصاف، در راستای بهبود عملکرد و ارتقاء سلامت جسمانی، روحی و روانی این کودکان، نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی حائز اهمیت می‌باشد. البته با مرور پیشینه پژوهش‌های صورت‌گرفته، مشاهده می‌شود که به‌طور خاص پژوهشی در رابطه با نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه[1]، ارائه نشده است. لذا اتخاذ شیوه‌های مناسب برای نهادینه‌سازی، مستلزم بررسی علمی و به‌کارگیری متولیان امر ورزش دانش‌آموزی، ورزش توان‌یابان، ورزش استثنایی، ورزش همگانی و قهرمانی از نتایج پژوهش حاضر می‌باشد و همینطور در اولویت برنامه‌های راهبردی و مدل حکمران کلان ورزش قرار بگیرد. ناگفته نماند، در این راستا، آموزش و پرورش از پتانسیل بالایی برای رشد و توسعه ورزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را دارد، اما می‌توان اذعان نمود که در زیرساخت‌ها و سرانه فضای ورزشی، فن‌آوری نوین، تأمین منابع انسانی و مالی با چالش‌ها و کمبودهایی در عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و محیطی مواجه می‌باشد که مشارکت این قشر از جامعه در فعالیت‌های ورزشی را محدود می‌کند. از مهمترین این عوامل می‌توان به کمبود ظرفیت‌ها و زیرساخت‌های آموزشی-ورزشی و سازگار و استاندارد نبودن این فضاها با شرایط جسمانی، روانی و ذهنی کودکان با نیازهای ویژه، عدم برنامه مدون و کاربردی برای ترویج آموزش فراگیر، توان‌بخشی و توسعه سواد حرکتی و سهل انگاری در احقاق حقوق شهروندی و عدم توزیع عادلانه بودجه و اعتبارات لازم اشاره نمود. بر همین اساس، رفع نمودن چالش‌های مذکور و توسعه عوامل مدنظر، نیازمند برنامه‌ریزی مدون و طولانی مدت و هم‌افزایی مدیران و مسئولان آموزش و پرورش، ورزش و جوانان، سازمان آموزش و پرورش استثنایی و سایر سازمان‌ها و نهادهای ذینفع می‌باشد. لذا، پژوهش حاضر در صدد پاسخ‌گویی به این پرسش است: چگونه می‌توان از طریق ارائه‌ی مدل، زمینه‌ی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را فراهم نمود؟

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر کیفی بود که با استفاده از راهبرد نظریه داده‌بنیاد نظرات مصاحبه‌شوندگان درباره نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه تحلیل شد. قلمرو پژوهش برخی از صاحب‌نظران و مطلعان حوزه ورزش دانش‌آموزی، همگانی، معلولان و استثنایی نظیر متخصصان تربیت‌بدنی و تعلیم و تربیت با گرایش‌های مدیریت ورزشی، فیزیولوژی ورزشی، آسیب‌شناسی ورزشی، رفتارحرکتی، مدیریت آموزشی و علوم تربیتی با مدرک دکتری تخصصی و کارشناسی ارشد، شناسایی شدند. نمونه‌گیری پژوهش، به روش هدفمند و مراجعه به مطلعان دیگری صورت گرفت. این روند نمونه‌گیری و مصاحبه تا زمانی که فرایند تجزیه‌وتحلیل و اکتشاف به اشباع نظری برسد، ادامه داشت که ۱۶ نفر بودند. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت کنندگان پژوهش حاضر که در جدول (۱) ارائه شده است، طبق جدول تعداد کل مصاحبه‌ها ۱۶ نفر بوده و همه مصاحبه‌شونده‌ها دارای تحصیلات دانشگاهی، دارای سوابق بالای ۱۰ سال تدریس، پژوهش و اجرایی می‌باشند.

جدول۱) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه شوندگان

ردیف	سن	سابقه تدریس، پژوهش، اجرایی	تحصیلات	رشته تحصیلی	مرتبه علمی/ پست
۱	۵۵	۳۰	دکتری تخصصی	مدیریت ورزشی	هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان
۲	۵۰	۲۹	دکتری تخصصی	مدیریت ورزشی	هیأت علمی دانشگاه
۳	۳۹	۱۵	دکتری تخصصی	مدیریت ورزشی	مدرس‌دانشگاه فرهنگیان
۴	۳۸	۱۰	دکتری تخصصی	مدیریت ورزشی	مدرس دانشگاه فرهنگیان
۵	۴۷	۲۳	دکتری تخصصی	مدیریت ورزشی	کارمند تربیت‌بدنی و سلامت وزارت آ.پ
۶	۳۷	۱۰	دکتری تخصصی	فیزیولوژی ورزشی	هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان

1. Disabled Students with Special Needs

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

ردیف	سن	سابقه تدریس، پژوهش، اجرایی	تحصیلات	رشته تحصیلی	مرتبه علمی/ پست
۷	۴۵	۲۰	دکتری تخصصی	رفتارحرکتی	کارمند تربیت‌بدنی و سلامت اداره کل آ.پ
۸	۳۵	۱۲	دکتری تخصصی	علوم اعصاب شناختی	مدرس دانشگاه/ فرهنگی
۹	۴۸	۲۰	دکتری تخصصی	مدیریت و برنامه‌ریزی درسی	مدرس خانواده و دانشگاه
۱۰	۵۴	۲۷	دکتری تخصصی	علوم تربیتی	هیأت علمی دانشگاه
۱۱	۴۷	۲۲	دکتری تخصصی	علوم اجتماعی	مدرس دانشگاه
۱۲	۵۲	۳۲	دکتری تخصصی	مدیریت آموزشی	مدرس دانشگاه/ کارمند اداره کل آ.پ
۱۳	۵۵	۳۰	کارشناسی ارشد	مدیریت ورزشی	کارشناس تربیت بدنی استثنایی
۱۴	۵۲	۲۸	کارشناسی ارشد	فیزیولوژی ورزشی	کارمند اداره کل ورزش و جوانان
۱۵	۶۰	۴۰	کارشناسی ارشد	آسیب شناسی وحرکات‌اصلاحی	مدرس‌دانشگاه فرهنگیان کارمند تربیت‌بدنی و سلامت اداره‌کل آ.پ
۱۶	۴۹	۲۸	کارشناسی ارشد	رفتار حرکتی	مدرس‌دانشگاه فرهنگیان کارمند تربیت‌بدنی و سلامت اداره‌کل آ.پ

لازم‌به‌ذکر است که تمام مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان (جدول ۱) توسط پژوهشگران و به‌صورت حضوری (۱۰ نفر) به‌صورت مجازی (۶ نفر) انجام گرفت و در ادامه پیاده‌سازی و کدگذاری شد.

پرسش‌های پژوهش

۱) عوامل زمینه‌ای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه چیست؟

۲) شرایط علّی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه چیست؟

۳) عوامل مداخله‌گر نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه چیست؟

۴) مهم‌ترین راهبردهای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه چیست؟

۵) مهم‌ترین پیامدهای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه چیست؟

بنابراین، نتایج تحلیل داده‌ها در طی ۳ مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی تفکیک شدند، به این صورت که پژوهشگر ابتدا مصاحبه‌ها را به شکل متن محاوره‌ای نگارش نمود و در مرحله کدگذاری باز، داده‌ها به‌صورت سطر به سطر تحلیل و بررسی شد و مفاهیم مد نظر شناسایی و ویژگی‌ها و ابعاد مرتبط با مصاحبه‌ها استخراج شدند. در مرحله کدگذاری محوری، مفاهیم کشف‌شده به‌صورت مؤلفه و در سطح ویژگی‌ها و ابعاد به یکدیگر مرتبط شدند و در کدگذاری گزینشی، برای تشکیل یك آرایش نظری بزرگ‌تر مؤلفه‌ها با یکدیگر یکپارچه و در نهایت مقوله‌های اصلی ایجاد شدند و برای ارتقای روایی و پایایی پژوهش حاضر، استراتژی‌های ممیزی مورد استفاده قرار گرفت.

ممیزی پژوهش

البته جهت ممیزی پژوهش و قابلیت اعتماد از معیارهای مقبولیت، باورپذیری (روش اسکات)، انتقال‌پذیری و تأییدپذیری (روش تحلیل اعضای پژوهش) استفاده شد و برای اتکاپذیری از روش بازآزمون مصاحبه‌ها استفاده شد تا مشخص گردد، یافته‌های پژوهش تا چه حد در انعکاس تجارب مشارکت‌کنندگان، پژوهشگر و خوانندگان در مورد پدیده مورد مطالعه، موثق و قابل‌باور است.

- **باورپذیری**[1]: باورپذیری به معنی اینکه آیا یافته‌های پژوهش برای پژوهشگر باورپذیر است (معادل روایی درونی است)، برای باورپذیری خود پژوهشگر یکی از مصاحبه‌ها را بعد از ۱۵ روز دوباره کدگذاری نمود و به نتایج یکسان رسید.

1. Ccredibility

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

■ **انتقال‌پذیری**[1]: به معنای اینکه آیا انتقال استنباط از یک بستر به بستر دیگر وجود دارد (معادل روایی بیرونی)، لازم به‌ذکر است برای انتقال‌پذیری از روش تحلیل اعضای پژوهش[2] استفاده شد، کدگذاری پژوهشگر، از نظر صحت و کامل بودن مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و تحلیل‌های داده‌ای و نتایج کدگذاری آن به مشارکت‌کنندگان ارائه گردید.

■ **اتکاپذیری**[3]: در ضمن پژوهشگر به منظور اتکاپذیری یا سنجش پایایی ابزار کیفی، روش توافق درون موضوعی ۲ کدگذار استفاده نمود. از یکی از اساتید مدیریت ورزشی مطلع از حوزه ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه درخواست شد، تا به‌عنوان همکار پژوهش ۳ مصاحبه را کدگذاری نماید، سپس کدهایی که از نظر ۲ نفر با هم مشابه هستند، با عنوان کدهای توافقی و کدهایی غیر مشابه با عنوان عدم توافق مشخص شدند و با فرمول زیر میزان صحت و پایایی پژوهش حاضر ارزیابی شد:

$$\text{درصد توافق درون‌موضوعی} = \frac{\text{تعداد توافقات} \times ۲}{\text{تعداد کـــل کدها}} \times ٪۱۰۰$$

نتایج حاصل از کدگذاری مصاحبه‌های مد نظر در جدول (۲) آمده است:

جدول ۲) نتایج پایایی بین دو کدگذار

ردیف	مصاحبه	تعداد کل کدها	تعداد توافقات	تعداد عدم توافقات	پایایی بازآزمون (درصد)
۱	۱	۶۸	۲۸	۱۲	٪۸۲
۲	۸	۴۵	۱۸	۹	٪۸۰
۳	۱۶	۳۶	۱۴	۸	٪۷۸
کل	۱۴۹	۶۰	۲۹	٪۸۰	

طبق نتایج پایایی جدول (۲) کل تعداد کدهای ۳ مصاحبه ۱۴۹ و تعداد توافقات بین کدها ۶۰ و تعداد کل عدم توافقات برابر با ۲۹ بود. با این اوصاف، پایایی بازآزمون برای کدگذاری مصاحبه‌های پژوهش حاضر برابر با ۸۰ درصد است که با توجه به اینکه میزان پایایی به‌دست آمده بیشتر از ۶۰ درصد است، بنابراین قابلیت اعتماد یا پایایی کدگذاری‌ها مورد تأئید می‌باشد.

■ **تائیدپذیری**[4]: در این مرحله در طی جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها در طول پژوهش، داده‌های خام، تفسیرها و پیشنهادها و یافته‌ها مورد بررسی قرار گرفت، همچنین برای بررسی کیفیت یافته‌ها، تفسیرها و قضاوت گزارش مدنظر، علاوه بر داده‌های خام، کلیه‌ی یادداشت‌ها، اسناد و مصاحبه‌های ضبط‌شده مورد بازبینی قرار گرفت و ثبت و نگه‌داری شد. همچنین در این مرحله، گزارش پایانی فرایند تحلیل داده‌ها و مقوله‌های حاصل‌شده پس از پیاده‌سازی توسط پژوهشگر به برخی مصاحبه شوندگان منتقل گردید تا صحت ادراکات پژوهشگر را تأیید نمایند. علاوه‌برآن، فرایند کدگذاری‌ها توسط ۲ نفر از استادان صاحبنظر که خود عضو گروه مصاحبه نبودند، بررسی و پیشنهادات آنها در تدوین مدل استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

برای شناسایی مفاهیم و مؤلفه‌ها ومقوله‌های اصلی پژوهش حاضر طبق جدول (۳)، سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی اجرا شد. در ابتدا مصاحبه به‌شکل محاوره‌ای نگارش گردید، سپس مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌ها تحت عنوان کدهای باز مشخص و جمع آوری شدند. سپس از بررسی کدهای اولیه به استخراج مؤلفه‌ها و یا مقوله‌های فرعی پرداخته شد و به جهت تشخیص وجود موارد مشابه و تفاوت در لیست‌بندی

1. Transferability
2. Member Checking
3. Dependability
4. Confirmability

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مطالب استخراجی از مصاحبه‌ها، فرایند کدگذاری محوری با ادغام برخی از مفاهیم و کدهای مرحله قبل، مورد استفاده قرار گرفت. سپس کدگذاری انتخابی به مرحله انجام رسید و مقوله‌های اصلی پژوهش مشخص گردیدند، به این صورت که مؤلفه‌هایی که از لحاظ معنایی و ارتباط محتوایی با یکدیگر مرتبط بودند ادغام و سپس به صورت انتخابی استخراج شدند.

جدول ۳) نمونه نتایج حاصل از تحلیل محتوای داده‌ها

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
اثر بخش‌نمودن محتوای آموزشی-ورزشی کودکان معلول با نیازهای ویژه	سازگار نمودن رویکردهای آموزشی-ورزشی	مناسب‌سازی محتوای آموزشی درس تربیت‌بدنی برای کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ بهبود شرایط ثبت‌نام و پذیرش کودکان دارای معلولیت و سایر نیازهای آموزشی ویژه در مدارس عادی؛ تعریف درس تربیت‌بدنی مجزا برای آنان در مدارس عادی؛ شخصی‌سازی و توجه به تفاوت‌های فردی در دانش‌آموزان؛ سازگار نمودن رویکردهای آموزشی و مطالب یاددهی-یادگیری با اهداف، نیازها و توانایی‌ها؛ امکان پاسخ به تنوع توانایی‌ها و نیازها؛ منعطف‌نمودن برنامه‌های درسی؛ تدوین برنامه‌های مستمر و قابل اجرا؛ ارائه برنامه آموزشی انفرادی با محوریت قوانین مرتبط با معلولان؛ توجه ویژه نظام آموزشی به موضوع کودکان معلول و نیاز ویژه؛ به‌کارگیری رویکردهای نوین آموزشی در درس تربیت‌بدنی نظیر رویکرد مدل مهارت‌های ورزشی در جهت تسهیل یادگیری حرکتی؛ نظارت مستمر و کارشناسی‌شده بر عملکرد دبیران تربیت‌بدنی کودکان نیاز ویژه و دارای معلولیت با رویکرد آموزشی و راهنمایی محور؛ بکارگیری افراد باتجربه در تدوین هدف‌ها و برنامه‌های آموزشی؛ تخصیص‌دادن بخشی از کتاب راهنمای معلم تربیت‌بدنی به آموزش کودکان معلول و نیاز ویژه و ارائهٔ سرفصل‌های ورزشی و اختصاصی.
	کیفیت‌بخشی درس تربیت‌بدنی	آشنایی با سایر دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه و یادگیری از آن‌ها به عنوان الگو و الهام بخش؛ اجرایی‌نمودن و پیگیری ساعات درس تربیت‌بدنی معلولان و نیاز ویژه؛ کیفیت‌بخشی درس تربیت‌بدنی کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ اثر بخش نمودن محتوای آموزشی-ورزشی؛ فراهم‌سازی بستر مناسب برای انتقال دانش و تجربیات کشورهای پیشرفته و صاحب سبک؛ ساخت تولید و محتواهای مناسب در زمینه‌های مختلف از جمله الگوهای صحیح راه رفتن و دویدن، تغذیه، اهمیت و ضرورت ساختار بدنی مناسب برای والدین و دانش‌آموزان؛ اجرا و تطبیق کلاس درس تربیت‌بدنی برای دانش‌آموزان توان‌یاب؛ تقسیم یادگیری مهارت به گام‌های کوچک؛ استفاده از فن‌آوری‌های نوین آموزشی؛ آگاهی با اصول و سبک‌های تدریس تربیت‌بدنی؛ تعیین هدف‌ها و برنامه‌های آموزشی مدون و کارشناسی شده با قابلیت اجرایی مناسب؛ شناخت ابزار و روش‌های سنجش و ارزشیابی درس تربیت‌بدنی دانش آموزان دارای معلولیت و نیاز ویژه.
	خلق و برابرسازی فرصت‌های یادگیری	ایجاد فرصت یادگیری مهارت‌های جدید با نقش مؤثر والدین و معلمان؛ ایجاد فرصت یادگیری برای پیشرفت آهسته؛ بررسی کامل و دقیق پرونده پزشکی دانش‌آموزان نیاز ویژه توسط مدیر و معلمین؛ برنامه‌ریزی در فعالیت‌های ورزشی مطابق با پتانسیل و توانایی‌های فردی؛ ارائه فعالیت‌های آگاهی از فضا و محیط ورزشی بویژه برای کودکان دارای اختلال بینایی؛ خلاقیت و نوآوری در تدریس درس تربیت‌بدنی؛ افزایش میزان خلاقیت در تولید محتوا در شرایط مختلف تدریس؛ درک کامل معلم از محیط، نیازها، علایق و خواسته‌های آنان؛ شناخت شرایط روانی، جسمانی و رفتاری؛ توجه و درک توانایی و تفاوت‌های فردی؛ ایجاد فرصت‌های برای مشارکت، آموزش و رقابت؛ الگوبرداری مثبت از سایر دانش‌آموزان دیده شده.
	ترویج فعالیت‌های ورزشی تلفیقی-فراگیر	حق برخورداری کودکان معلول با نیازهای ویژه از آموزش با کیفیت در فضاهای فراگیر یا تلفیقی طبق توافقنامه‌های بین المللی؛ ترویج فعالیت‌های ورزشی فراگیر (آموزش برای همه) با مشارکت کودکان توان یاب و عادی؛ ترویج و آموزش فراگیرسازی معکوس با اجرای فعالیت‌های ورزشی نظیر ویلچررانی برای دانش‌آموزان سالم و توان‌یاب؛ ترویج و آموزش فراگیرسازی موازی؛ مشارکت ورزشی دانش‌آموزان توان‌یاب و سالم به طور جدا و کنار یکدیگر؛ ترویج ورزش‌های تطابق یافته با شرایط ذهنی جسمی این کودکان مانند والیبال نشسته، بسکتبال با ویلچر؛ برگزاری جشنواره‌های تفریحی ورزشی فراگیر با با حضور دانش‌آموزان نیاز ویژه با سالم؛ ترویج و آموزش روش تدریس تلفیقی درمدارس با ترکیب درس تربیت‌بدنی با سایر دروس برای این دانش‌آموزان.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
توسعه سواد حرکتی کودکان معلول با نیازهای ویژه	آموزش حرکات بنیادی تا پیشرفته	رشد مهارت‌های حرکتی با تمرین‌های حرکتی به همراه بازی؛ ارائه آموزش مبتنی بر موفقیت با توجه به توانایی‌های فردی؛ توجه به مهارت‌های بنیادی و مشکلات حرکتی پایه دانش‌آموزان و کیفیت زندگی آن‌ها؛ آموزش مهارت‌های توازن و آگاهی فضایی در قالب بازی؛ ارایه فعالیت‌های لامسه‌ای و دست‌ورزی در قالب بازی؛ تقویت توجه دیداری و شنیداری با بازی‌های دبستانی؛ هماهنگی عصب-عضله و هماهنگی چشم و دست و پا درقالب بازی‌های بنیادی؛ ارایه فعالیت‌های حفظ تعادل(تقویت تعادل ایستا و پویا)؛ اجرایی نمودن طرح مدرسه پویا و حیاط پویا در مدارس استثنایی؛ برگزاری جشنواره‌ها و همایش‌های رشد سواد حرکتی؛ توسعه سواد حرکتی کودکان دارای معلولیت و نیاز ویژه با ترویج فعالیت‌های ورزشی اصولی و مدون؛ زمینه‌سازی محیطی پویا و شاد آموزش حرکات پایه و بنیادی در قالب بازی؛ آموزش ورزش جهت‌یابی و تردد با استفاده از عصای سفید، تکنیک لمسی و حمایتی.
	ترویج فعالیت‌های بازی محور و هدف‌دار	ایجاد خلاقیت در طراحی بازی‌های بدون وسیله یا با تجهیزات اندک؛ چشمپوشی از برخی قوانین و منعطف نمودن بازی؛ مرتبط‌سازی فعالیت‌ها و بازی‌ها با توجه به تجربه و زندگی روزمره کودک؛ آموزش و ترویج و آموزش بازی‌های بومی-حلی؛ ارائه بازی‌ها و تمرینات با ترکیب حرکت با آهنگ؛ ایجاد انگیزه برای سایر دانش‌آموزان در کلاس به منظور مشارکت دادن کودک دارای اختلال؛ تشکیل انجمن بازی و ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ تطابق قوانین بازی با توانایی‌های جسمی و ذهنی؛ ارائه بازی‌های هدف‌دار در راستای توسعه دقت و هماهنگی؛ رشد مهارت‌ها و ارتباطات بین فردی کودکان در قالب بازی‌های گروهی؛ توجه به نکات ایمنی و محافظت از دانش‌آموزان معلول و نیاز ویژه در حین بازی و ورزش؛ آموزش و ترویج بازی‌های فکری نظیر محاسبات ذهنی و چرتکه و شطرنج در مدارس؛ ارائه بازی‌های متنوع و مشارکتی متناسب با ویژگی‌های جسمی، فردی و توانمندی؛ افزایش فعالیت‌های فیزیکی و بهبود سلامت فردی در قالب بازی؛ ترویج و افزایش انواع ورزش‌های گروهی برای تنوع بیشتر.
	طراحی و استانداردسازی آزمون‌های میدانی متناسب با توانایی‌ها	طراحی و استانداردسازی آزمون‌های میدانی؛ سنجش و اندازه‌گیری آمادگی جسمانی و مهارت حرکتی به تفکیک گروه‌های سنی و سطح توانایی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه؛ افزایش قدرت و توانایی‌های عملکردی مزایای آموزشی از قبیل یادگیری کار تیمی، احترام به یکدیگر، رعایت مقررات و قوانین، صداقت؛ استفاده از ابزار مناسب و استاندارد برای ارزیابی؛ ارزیابی رفلکس‌های حرکتی؛ ارزیابی پیشرفت توانایی‌های حسی، شناختی، جسمی؛ ایجاد نظام جامع سنجش و ارزشیابی رشد اجتماعی، عاطفی، جسمانی؛ تعریف و تعیین نورم ارزشیابی تخصصی-ورزشی؛ پیگیری خروجی ارزشیابی‌ها برای رفع ضعف‌های دانش‌آموز از سمت خانواده یا مدرسه؛ ارائه بازی‌های فردی جهت ارزیابی بهتر خود کودک؛ کشف و تکریم توانایی دانش‌آموزان دارای معلولیت و نیاز ویژه توسط والدین و معلمان.
تحول‌آفرینی در آموزش تربیت‌بدنی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه	نقش مؤثر دستاوردهای نوین پژوهشی	برگزاری همایش‌های ملی و بین‌المللی پداگوژیک و تربیت‌بدنی کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ ایجاد کارگروه اقدام‌پژوهی و درس‌پژوهی اختصاصی کودکان دارای معلولیت و نیاز ویژه؛ ایجاد مرکز تحقیق و پژوهش علمی مختص دانش‌آموزان معلول و نیاز ویژه؛ انجام مطالعات تطبیقی با سایر کشورهای پیشرفته و الگوبرداری از آنان؛ برنامه‌ریزی برای توسعه علمی و فناوری ورزش معلولان از طریق انجام تحقیق و پژوهش، در جهت ارتقای توان‌بخشی، سلامت و توسعه ورزش همگانی و قهرمانی؛ برگزاری همایش‌های فرهنگی ورزشی در راستای ارتقاء تندرستی با هدف ارائه جدیدترین یافته‌های علمی و پژوهشی؛ حمایت از طرح‌های علمی-پژوهشی مربوطه؛ برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی و تئوری-عملی در زمینه آموزش تربیت‌بدنی کودکان معلول و نیاز ویژه؛ برگزاری دوره‌های ضمن خدمت برای مدیران و معلمان مدارس؛ برگزاری دوره‌های باز آموزی با رویکردهای نوین و بر پایه تحقیقات روز دنیا.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
تحول‌آفرینی در آموزش تربیت‌بدنی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه	نقش دانش معلم در تقویت مهارت‌های فیزیکی-حرکتی	ارتقای شایستگی‌های مهارتی معلمان با تسلط بر مهارت‌های رشته‌های ورزشی توان‌یابان؛ مهارت معلم عامل پیشگیری از آسیب‌دیدگی؛ ارایه نقش تسهیلگر توسط معلمان و مربیان با تطبیق نمودن وظایفشان؛ ارتقای شایستگی‌های دانشی و بینشی معلمان تربیت‌بدنی با دوره‌های آموزشی نیاز ویژه و معلولان؛ آگاهی معلم از نحوه رشد فیزیکی-حرکتی دانش‌آموز/ درک معلم از چگونگی یادگیری مهارت‌های حرکتی دانش‌آموزان دارای معلولیت؛ تفاوت زبان مادری کودک(زبان اشاره، بریل) با اکثریت همتایان و معلم خود؛ تجهیز معلمان به دانش و تکنیک‌های آموزشی پداگوژیک؛ برگزاری دوره‌های توانمندسازی و کاربردی برای دبیران تربیت‌بدنی در حوزه‌های مختلف علم تمرین، بازی، ساختار قامتی، خلاقیت و نوآوری، ارگونومی تجهیزات ورزشی؛ اجرای اصول کمک‌های اولیه؛ برگزاری کارگاه‌های رشد حرکتی و مهارت‌های بنیادین و یادگیری و سواد حرکتی و خود توسعه‌ای فردی؛ بکارگیری دبیران تربیت‌بدنی مجرب در مدارس استثنایی و انتقال تجربیات زیسته.
ترویج دیدگاه سلامت محور	نگرش ورزش خواهی	نگرش‌سازی نسبت به تربیت‌بدنی کودکان نیاز ویژه و دارای معلولیت در جامعه از طریق تبلیغات درست و هدفمند؛ نگرش‌سازی و فرهنگ‌سازی در بین والدین، خانواده و دانش‌آموزان؛ تغییر نگرش خانواده‌ها در مورد ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه و همراهی اولیا با دانش‌آموزان؛ آگاه‌نمودن والدین از کارکردهای ورزش در سلامت جسمی، ذهنی، روانی دانش‌آموزان؛ آگاه‌سازی و فرهنگ‌سازی نهادینه‌کردن فعالیت‌های ورزشی در رسانه‌های جمعی؛ نهادینه‌سازی حس ورزش‌خواهی در این کودکان، خانواده‌ها و مسئولین؛ ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان برای پیشرفت در مهارت‌های ورزشی؛ افزایش آگاهی خانواده‌ها از اهمیت فعالیت‌های فیزیکی ورزشی؛ جلب مشارکت والدین در فعالیت‌های ورزشی و ترویج فرهنگ سلامت در خانواده؛ نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی برای پیشگیری از فقر حرکتی.
	آشنایی با سبک و مهارت‌های زندگی	کاهش نرخ معلولان در خانواده با برنامه‌ریزی ملی-آموزشی؛ برگزاری کلاس‌های آموزشی برای والدین، معلمان و دوستان این کودکان؛ آگاه‌سازی خانواده‌ها در زمینه سلامت و پیگیری فعالیت‌های ورزشی؛ آموزش پرهیز از عوامل موجب معلولیت به خانواده‌ها؛ بکارگیری افراد متخصص در حوزه روانشناسی و مشاوره برای کودکان و خانواده؛ غنی‌سازی برنامه‌های آموزشی-ورزشی تلویزیون و رسانه‌های جمعی؛ افزایش سطح فرهنگ والدین و جامعه؛ برگزاری دوره‌های پیشگیری از روابط آشفته والدین؛ ارتباط متقابل والدین و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه و معلول با همدیگر؛ آموزش مهارت‌های سازگاری اجتماعی؛ ارتقای احساس مسئولیت والدین؛ آموزش و رعایت مراقبت‌های بهداشتی؛ کنترل رژیم غذایی، آموزش و بهبود الگوی تغذیه‌ای؛ آموزش خانواده‌های توان‌خواهان در برنامه غذایی مناسب با وضعیت محیطی و بدنی مطلوب؛ آگاهی برای مصرف به موقع دارو؛ ایجاد و آموزش همیار کودکان معلول با نیاز ویژه.
	حق بر سلامت دانش‌آموزان توان‌یاب	احقاق حقوق شهروندی با حق بر سلامت و آموزش توان‌یابان؛ ایجاد شرایط تعامل با دوستان، همتایان و بزرگسالان؛ حضور فعال خانواده‌ها در برنامه‌ریزی‌ها و جلسات ورزشی؛ تغییر رویکردهای سطحی بالادستی نسبت به سلامت و ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ ایجاد انگیزه برای معلمان تربیت‌بدنی برای آموزش این کودکان؛ بازتاب رسانه‌ای و پخش تلویزیونی رویدادها و فعالیت‌های فرهنگی-ورزشی کودکان توان‌یاب؛ احترام به حقوق کودکان دارای معلولیت و نیاز ویژه؛ بهادادن به ورزش کودکان نیازه و توان‌یاب در مدارس؛ ارتقا جایگاه تربیت‌بدنی معلولان و نیاز ویژه در ادارات و مدارس؛ تشویق به شناخت و ارتقاء هویت ورزشی مدارس استثنایی؛ رفع نگرانی‌های اجتماعی، ارتباطی و رفتاری با فعالیت‌های ورزشی؛ توسعه فرهنگی سایر ارزش‌های معلولان.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
ترویج دیدگاه سلامت محور	ارزش‌گذاری برای تربیت‌بدنی و سلامت	ترویج دیدگاه "سلامت محور" بر"دیدگاه درمان محور" ؛ جلب توجه صاحب‌نظران و سیاستگذاران بخش‌های مرتبط به اهمیت علوم ورزشی و تربیت‌بدنی کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ آموزش فعالیت‌های فیزیکی ورزشی توسط رسانه‌های ملی و شبکه‌های اجتماعی؛ بهره‌وری از شبکه‌های اجتماعی در راستای ترغیب دانش‌آموزان و معلمان به فعالیت‌های ورزشی؛ دیدگاه مثبت و آینده‌نگر مسئولین؛ قرارگیری تفکر ورزش دوستی در سبد فکری خانواده؛ ترویج سبک زندگی فعال با فعالیت‌های ورزشی؛ تعریف و بکارگیری ورزش‌های همگانی تخصصی؛ ارتقا جایگاه و ارزش‌گذاری در اجتماع برای تربیت‌بدنی کودکان معلول و نیاز ویژه؛ ترویج فعالیت در افراد و خانواده‌ها و تشویق آنان به مشارکت ورزشی؛ تغییر و بهبود سبک زندگی-بهبود زندگی فردی-توجه به بهداشت روانی و سلامت دانش‌آموزان؛ اجرای برنامه‌های فرهنگی و ارشادی با رویکرد نشاط اجتماعی؛ گرامیداشت دانش‌آموزان توان‌یاب ورزشکار در روز جهانی معلولان.
هم افزایی با رویکرد بهبود عملکرد ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه	جذب و توزیع عادلانه منابع مالی	تأمین بودجه و اعتبارات لازم برای توسعه فعالیت‌های ورزشی کودکان معلول با نیازهای ویژه توسط سیاستگذاران؛ توزیع عادلانه اعتبارات تخصیص داده شده از مالیات بر ارزش افزوده(ماده ۹۴ قانون در برنامه ششم توسعه) برای زیرساخت‌های ورزش برای دانش‌آموزان توان‌یاب؛ افزایش بودجه و اعتبار ورزشی کودکان نیاز ویژه و مدارس استثنایی؛ تزریق اعتبارات لازم به مناطق محروم و کم برخوردار بویژه مدارس استثنایی؛ افزایش سهم کودکان معلول با نیازهای ویژه از مالیات بر ارزش افزوده؛ سرمایه‌گذاری برای ورزش، سلامتی، بهداشت و تغذیه کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ تدارک بودجه، بستر و امکانات مناسب و معقول برای برگزاری یک کلاس درس تربیت‌بدنی در سطح مدارس؛ توزیع عادلانه بودجه ورزشی با توجه به ویژگی‌های اقلیمی و بافت فرهنگی و زیرساخت ورزشی؛ مشخص نمودن منابع مالی ارگان‌های ذینفع.
	تشکیل و توسعه انجمن خیرین توان‌یابان	تشکیل و توسعه خیریه حامیان ورزش فرشتگان زمینی زیر نظر هیأت جانبازان و توان‌یابان و آموزش و پرورش در سطح کشور؛ جذب و جلب توجه خیرین مدرسه‌ساز و ورزش‌یار؛ آگاه‌سازی خیرین مدرسه‌ساز، ورزش یار و سلامت از وضعیت موجود کودکان معلول و نیاز ویژه؛ تشکیل مجمع خیرین کودکان معلول و نیاز ویژه؛ تشکیل گروه‌های خودیار ورزشی متشکل از کودکان توان‌یاب و خانواده‌ها و دوستان؛ مصوبه همکاری مدارس با بهزیستی، شهرداری‌ها، مراکز درمانی و هیأت ورزشی؛ استفاده از پتانسیل سازمان های مردم نهاد و گروه داوطلبین؛ همراهی و تعامل سازمان‌های ذینفع (آموزش و پرورش، بهزیستی، اداره استثنایی، ورزش و جوانان) با خیرین و سازمان مردم‌نهاد.
	تسهیل روند مشارکت‌پذیری توان خواهان	ایجاد سیاست‌ها و رویه‌های تشویقی در راستای تسهیل رشد و مشارکت؛ تسهیل روند مشارکت معلولان در فعالیت‌های ورزشی؛ توجه ویژه مسئولین به کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ وضع قوانین تسهیل‌کننده ورزش برای کودکان نیاز ویژه و توان‌یاب؛ رایزنی با سازمان صدا و سیما و رسانه‌های جمعی در راستای تبلیغ و پوشش رویدادها؛ اولویت بودن ورزش کودکان دارای معلولیت و نیاز ویژه در سازمان‌های ذینفع؛ تدوین و تصویب قوانین تسهیل‌گر برای مشارکت‌پذیری توان‌خواهان؛ طرح موضوعات و مشکلات کودکان معلول و نیاز ویژه در جلسات انجمن مدرسه و شورای آموزگاران؛ اجرای طرح مدرسه حامی معلولان؛ ایجاد زمینهٔ اجرایی نمودن آموزش رایگان؛ کاهش هزینه‌های آموزشی-ورزشی برای خانواده‌ها.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
چالش‌های فراروی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی	لزوم ارتقای جایگاه اجتماعی	نگرانی معلمان و مدیران مدارس و والدین از عواقب ثبت نام کودک در مدارس عادی؛ عملکرد ضعیف رسانه‌های ملی در پوشش اخبار و وقایع ورزشی معلولان؛ محدودیت‌های فرهنگی-اجتماعی در توسعه ورزش معلولان؛ نبود اعتمادپذیری در جامعه به توانمندی کودکان توان‌یاب و نیاز ویژه؛ پیش‌داوری‌های نابجا دربارهٔ کودکان نیاز ویژه در جامعه؛ عدم شناخت و آگاهی از ورزش معلولین در بین مسئولین و جامعه؛ ارضا نشدن نیازهای اجتماعی آنان؛ مشکلات کار و بیکاری؛ فقر فرهنگی؛ در معرض آسیب و انحراف اجتماعی؛ زندگی فلاکت‌بار؛ تعرض و ضرب و جرح این افراد در جامعه؛ عدم استقبال و پذیرش توسط جامعه؛ به خطر افتادن آینده فرزندان معلول؛ کاهش در آمد خانواده؛ تبعیض این کودکان با همتایان خود در مدارس و جامعه؛ زیر خط فقر خانواده‌ها؛ فشارهای مالی؛ عدم احساس امنیت در جامعه؛ امکان پایین بودن سطح و پایگاه اقتصادی خانواده و والدین؛ داشتن مشکلات تأمین داروهای مورد نیاز.
	لزوم ارتقای جایگاه قانونی	اجرایی نمودن مصوبه شورای عالی انقلاب در راستای توسعه ورزش توان‌یابان؛ فقدان ضمانت اجرا در قانون حمایت از معلولان؛ نظام های حقوقی و قانونی تبعیض آمیز؛ بی‌توجهی برنامه هفتم توسعه به مشکلات معلولان؛ نبود ردیف بودجه قانون معلولان در لایحه بودجه؛ فقدان قانون اصلی در قانون اساسی به وضعیت معلولان؛ نبود ابزارهای اجرایی قانونی مصب نسبت به انواع معلولان؛ ضعف قوانین حمایتی در ابعاد اجرایی و ناآگاهی مسئولین به ضرورت اجرای این قوانین؛ اجرایی نمودن لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت؛ فقدان حمایت و پشتیبانی دولت در راستای ورزش این کودکان؛ نادیده گرفتن حقوق فرزند؛ تصویب کانون و بخشنامه در حمایت از معلولان؛ نیازمند بودن قوانین حمایتی و اصلاح قوانین موجود.
	لزوم افزایش زیرساخت‌های مناسب	مشکلات مربوط به تردد و حمل و نقل این کودکان به اماکن آموزشی-ورزشی؛ بی‌توجهی در زیر ساخت‌های ورزشی و اماکن ورزشی به شرایط جسمانی افراد توان‌یاب؛ محدودیت وسایل حمل و نقل در دسترس و مشکلات تردد؛ کمبود امکانات در دسترس، از جمله ورزشگاه‌ها و ساختمان‌ها؛ هزینه‌های بالای ورزش برای خانواده‌ها؛ نداشتن دسترسی یا دسترسی محدود به برنامه‌های نظام‌های حمایتی؛ لزوم فراهم‌سازی تجهیزات و امکانات با افزایش سرانه دانش‌آموزی؛ شهرسازی متناسب با معلولان؛ محدودیت‌های فضای فیزیکی خاص معلولان؛ عدم وجود باشگاه‌های خاص معلولان؛ بودن اماکن تفریحی-آموزشی و ورزشی در سطح جامعه برای افراد سالم و نه برای افراد معلول.
توسعه و طراحی فضاهای ورزشی و شهری معلولان	طراحی فضای فیزیکی-ورزشی ویژه	تطابق فضای آموزشی-ورزشی با شرایط ویژه این کودکان؛ ایجاد مکان‌های آموزشی -ورزشی خاص برای کودکان نیاز ویژه؛ مناسب‌سازی فضای فیزیکی مدارس و سالن‌های ورزشی برای کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ در نظر گرفتن شرایط جسمی این کودکان در طراحی و ساخت اماکن ورزشی؛ استفاده رایگان افراد دارای معلولیت از خدمات ورزشی دستگاه‌های دولتی(فصل۴، ماده۸)؛ به حداکثر رساندن ارتباط بصری مجموعه‌های ورزشی؛ ایجاد فضای ورزشی و تفریحی اختصاصی به ویژه برای دختران؛ در نظر گرفتن شرایط جسمانی این کودکان در احداث و جانمایی اماکن ورزشی؛ الزام نظارت بر کیفیت و سازگاری تأسیسات ورزشی؛ توسعه بخش‌های تفریحی و اوقات فراغت، تغذیه و امکانات رفاهی؛ برگزاری سانس‌های خاص ورزش معلولان؛ قابل تغییر پذیر بودن فضاهای ورزشی؛ پیش‌بینی جایگاه ویژه تماشاچیان دارای معلولیت؛ انجام طراحی فراگیر در اماکن ورزشی؛ ایجاد رمپ استاندارد برای ورود ویلچران به اماکن ورزشی.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
توسعه و طراحی فضاهای ورزشی و شهری معلولان	ایجاد تجهیزات آموزشی-ورزشی ویژه	فراهم نمودن امکانات و تجهیزات ورزشی در مدارس استثنایی برای کودکان دارای معلولیت و نیازهای ویژه؛ مناسب‌سازی امکانات و تجهیزات آموزشی-ورزشی مدارس و سالن‌های ورزشی برای کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ تأمین تجهیزات و امکانات ورزشی مناسب به‌منظور ارتقاء تجربه دانش‌آموزان؛ طراحی فضا و تجهیزات قابل استفاده با هر سطح توانایی؛ تجهیز امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس استثنایی از طریق متولیان امر و خیرین؛ تطابق تجهیزات ورزشی با شرایط ویژه این کودکان؛ دسترسی و فراگیری تأسیسات و تجهیزات ورزشی؛ ارائه امکانات و ابزارهای تسهیل‌کننده در اماکن و فضای ورزشی؛ تأمین ابتدایی‌ترین و ایمن‌ترین تجهیزات ورزشی برای این کودکان؛ ایجاد رختکن‌های ویژه در اماکن ورزشی؛ ایجاد سرویس بهداشتی اختصاصی؛ کاهش مالیات مربوط به تجهیزات و امکانات ورزشی توان‌یابان؛ ارائه تجهیزات کمک آموزشی؛ ایجاد زمینهٔ اجرایی نمودن آموزش رایگان؛ کاهش هزینه‌های آموزشی-ورزشی برای خانواده‌ها؛ افزایش امکانات و تجهیزات ورزشی مدارس استثنایی؛ در نظر گرفتن صندلی چرخدار در تمامی اماکن ورزشی.
	احقاق حقوق با طراحی استاندارد فضاهای شهری	مناسب‌سازی مسیر تردد کودکان معلول با نیازهای ویژه به مدارس و اماکن آموزشی— ورزشی ؛ مناسبسازی، دسترسپذیری و تردد و تحرک برای افراد معلول (قانون حمایت از حقوق معلولان: فصل دوم، ماده۲)؛ تعامل اداره نوسازی مدارس استان با معاونت شهرسازی و معماری در راستای طراحی و مناسب‌سازی اماکن ورزشی برای معلولان؛ ایجاد مسیر ویژه نابینایان در مسیر و داخل مدارس و اماکن ورزشی؛ ایجاد راهنماهای اخطاری و خطی و نشانگرهای لمسی برای نابینایان؛ کف‌سازی استاندارد پیاده‌روها منتهی به مجموعه‌های ورزشی؛ ایجاد پارک تفریحی ورزشی کودکان توان‌یاب با همکاری شهرداری‌ها؛ احداث پارک تحرک و جهت‌یابی ویژه کودکان نیاز ویژه و معلول ؛ تغییر کاربری برخی فضاهای طبیعی، سکونتی و پارک برای ایجاد قابلیت‌های فعالیت ورزشی.
توان‌بخشی دانش‌آموزان دارای معلولیت با نیازهای ویژه	ایجاد کانون حرکات اصلاحی اختصاصی	تشکیل و توسعه کانون توان‌بخشی و تندرستی برای کودکان معلول و نیازهای ویژه با تعامل سازمان بهزیستی؛ پیشگیری و درمان ناهنجاری‌های اسکلتی-عضلانی؛ تشکیل و راه اندازی کانون‌های حرکات اصلاحی و تخصیص بخشی از آن برای کودکان نیاز ویژه؛ ایجاد کانون کنترل چاقی و تناسب اندام و ناهنجاری‌های شناختی؛ برگزاری جلسات متعدد برای خانواده‌ها در راستای آگاه‌سازی ناهنجاری‌های اسکلتی-عضلانی کودکان؛ شناسایی دانش‌آموزان مستعد به ناهنجاری‌های سلامتی، شناختی و روانی و معرفی به مرکز مربوط؛ تشکیل بانک جامع اطلاعاتی(ناهنجاری‌های ساختار قامتی) در مدارس؛ توسعه طرح ساختار قامتی اختصاصی کودکان نیاز ویژه؛ توان‌بخشی حرفه‌ای؛ نتیجه‌بخش بودن درمان گروهی؛ حرکت درمانی-گفتار درمانی؛ ورزش به‌عنوان یک عامل کلینیکی بالینی و درمانی؛ طراحی تمرینات اصلاحی و اختصاصی جهت رفع محدودیت‌های حرکتی؛ توسعه طرح پاک(پایش آمادگی جسمانی کودکان) با تمرینات ورزشی و آزمون برای کودکان نیاز ویژه و دارای معلولیت؛ آموزش الگوهای صحیح فعالیت‌های حرکتی-ورزشی؛ ارائه خدمات مشاوره‌ای رایگان ورزشی-تندرستی.
	حرکت درمانی با فن‌آوری نوین	استفاده از فناوری‌های واقعیت مجازی و سه بعدی در کار درمانی کودکان؛ پیاده‌سازی استراتژی‌های کیفیت محور درس تربیت‌بدنی نیاز ویژه از طریق پلتفرم‌های مجازی؛ استفاده بهینه از فناوری در راستای رشد درس تربیت‌بدنی؛ مهارت استفاده از فناوری اطلاعات در آموزش تربیت‌بدنی؛ طراحی سامانه جامع غربالگری اسکلتی-عضلانی و تدوین برنامه‌های اصلاحی و فعالیت‌بدنی براساس عارضه‌های شایع و به‌روزرسانی و ویرایش سالانه آن؛ راه اندازی اپلیکیشن‌های حرکات اصلاحی، ورزش درمانی و فعالیت‌های ورزشی؛ طراحی نرم‌افزارها و اپلیکیشن‌های رفتارحرکتی و جایگزین‌کردن آنان به‌جای بازی‌های کامپیوتری؛ طراحی اپلیکیشن‌های حرکات اصلاحی ورزشی اختصاصی کودکان نیاز ویژه و توان‌یاب؛ جایگزین‌نمودن بازی‌های آنلاین فعال حرکتی به‌جای بازی‌های آنلاین غیرفعال حرکتی؛ طراحی اپلیکیشن‌های فعالیت ورزشی اختصاصی کودکان نیاز ویژه و توان‌یاب به همراه والدین؛ ارائه تمرینات متناوب با پویا نمایی (انیمیشن) برای کودکان اوتیسم.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم
توسعه فوق برنامه‌های آموزشی-ورزشی توان‌یابان	برگزاری اردوهای ورزشی-تطبیقی	تعامل سازمان‌های ذینفع برای استفاده از استخر برای کودکان اوتیسم؛ تعامل برای استفاده از اسطبل سوارکاری برای کودکان اوتیسم؛ توسعه تاب‌آوری کودکان با مرکب نمودن رشته‌های ورزشی(ترکیب چند رشته ورزشی)؛ مشارکت در برنامه‌های تربیت‌بدنی تطبیقی؛ تشکیل کانون ورزشی برون مدرسه‌ای اختصاصی برای کودکان نیاز ویژه؛ تعامل برای برگزاری اردوهای ورزشی-تطبیقی(تنیس، ماهیگیری، یوگا)؛ ترویج و آموزش بازی‌هایی نظیر ولیبال نشسته، گلبال، بولینگ، بوچیا، گویرانی، دو و میدانی و رشته‌های پارالمپیک قابل اجرا در مدارس.
	ترویج جشنواره‌های فرهنگی-ورزشی	تعامل با اداره بهزیستی و اداره آموزش و پرورش استثنایی و هیأت جانبازان و توان‌یابان برای برگزاری جشنواره‌های آموزشی-فرهنگی-ورزشی؛ مشارکت خانواده‌ها به همراه کودکان نیاز ویژه در بازی‌ها و جشنواره‌های ورزشی؛ برگزاری مسابقات و جشنواره‌های ورزشی با حمایت آموزش و پرورش، اداره استثنایی، هیأت جانبازان و توان‌یابان؛ ارتباط و حضور مربیان تیم‌های ملی پارالمپیک برای جشنواره‌های توان‌یابان؛ برگزاری جشنواره و مسابقات ورزشی جهت تحریک انگیزه و افزایش شور و نشاط؛ برگزاری جشنواره‌های فرهنگی-ورزشی برای دانش‌آموزان نیاز ویژه و معلول؛ ارائه الگوهای فراغتی و تفریحی-ورزشی متناسب با فرهنگ بومی-محلی.
	تشکیل پایگاه‌های همگانی- قهرمانی توان‌یابان	تعامل هیأت ورزش دانش‌آموزی با هیأت جانبازان و توان‌یابان در راستای استعدادیابی رشته‌های ورزشی پارالمپیکی؛ اجرای برنامه پارالمپیک در مدارس استثنایی زیر نظر هیأت جانبازان و توان‌یابان؛ تشکیل انجمن ورزشی کودکان توان یاب و نیاز ویژه در آموزش و پرورش؛ همکاری با انجمن‌ها و ارگان‌های ورزشی محلی به منظور بهره‌مندی از تجربیات؛کشف و شناسایی استعداد ورزشی دانش‌آموزان توان‌یاب در مدارس؛ استعدادیابی و استعدادپروری مستعدان؛ تشکیل پایگاه‌های همگانی-قهرمانی معلولان؛ برگزاری پارا المپیاد دانش آموزی در سطح منطقه ای، استانی و کشوری؛ هویت‌سازی با اعزام دانش‌آموزان معلول به مسابقات در سطوح استانی، کشوری و بین‌المللی؛ نقش مدرسه به عنوان کانون اصلاح و پیشرفت؛ فراهم نمودن بستر فعالیت‌های آموزشی-ورزشی توسط دولت و متولیان؛ تشکیل باشگاه‌های فرهنگی-ورزشی اختصاصی برای کودکان نیاز ویژه و دارای معلولیت.
توانمندسازی اجتماعی-ورزشی کودکان معلول با نیاز ویژه	توسعه تاب‌آوری کودکان	نقش مثبت فعالیت‌های ورزشی بر بهبود عملکرد عقلانی؛ بهبود ادراک رفتار و احساسات و شخصیت فرد با ورزش؛ ارتقای سطح کمی-کیفی قابلیت‌های جسمانی، روحی و ذهنی؛ سرمایه‌گذاری در ورزش رابطه معکوس با هزینه‌های درمانی؛ کاهش مشکلات مفصلی و عضلانی؛ تاب‌آوری کودکان معلول با نیازهای ویژه؛ جلوگیری از بیماری‌های جسمی و روانی؛ کاهش هزینه‌های درمانی-پزشکی-بهداشتی ؛ تأثیر مثبت فعالیت‌های ورزشی بر حیطه‌های شناختی، عاطفی و حرکتی؛ بهبود شرایط روانی-اجتماعی فرد؛ بازپروری روحی-جسمانی، پیشگیری از کار افتادگی؛ افزایش عزت نفس و اعتمادبه نفس با مشارکت ورزشی؛ کاهش مشکلات روانی و رفتاری.
	رشد کمال‌گرایی مثبت	رشد کمال‌گرایی و کاهش فرسودگی با نهادینه‌سازی ورزش؛ افزایش مسئولیت‌پذیری؛ ارزش‌آفرینی؛ نهادینه‌سازی احساس ارزشمندی؛ بهبود مهارت‌های اجتماعی— ارتباطی؛ افزایش اعتماد به نفس؛ بهبود کیفیت زندگی و افزایش طول عمر و امید به زندگی؛ ورزش راهبرد افزایش حس موفقیت؛ فعالیت‌های ورزشی عامل پیشگیری‌کننده از خمودگی و احساس خستگی؛ رضایت از زندگی؛ بر آوردن نیازهای شخصی؛ شکوفا شدن پتانسیل‌ها و توانایی‌های کودکان نیاز ویژه و دارای معلولیت.
	رشد هویت اجتماعی-ورزشی	رشد روابط و پیوند اجتماعی؛ ایجاد زمینه کسب تجربه جدید؛ رشد اجتماعی؛ کاهش آسیب‌های اجتماعی؛ ورزش به‌عنوان عامل تجدید و پیوستگی اجتماع؛ روی‌آوری به اجتماع؛ ورزش به‌عنوان عامل تفریح و نشاط اجتماعی؛ زمینه‌ساز زندگی مستقل؛ رشد و تحول اجتماعی؛ جامعه‌پذیری کودک؛ متبلور شدن ارزش‌های معنوی؛ پرورش اصول اخلاقی؛ پای‌بندی دینی-فرهنگی؛ ارتقای منزلت اجتماعی؛ تربیت و رشد مهارت‌های اجتماعی؛ شکل‌گیری رفتارهای اجتماعی هدفمند و سازگارانه؛ پیشگری از انزوای اجتماعی.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

مطابق با نتایج کیفی پژوهش، مقوله‌های اصلی پژوهش مستخرج از مصاحبه‌های صاحب‌نظران و با رویکرد داده بنیاد در ابعاد پنجگانه، عوامل زمینه‌ای مانند اثر بخش‌نمودن محتوای آموزشی-ورزشی کودکان معلول با نیازهای ویژه و توسعه سواد حرکتی آنان، شرایط علّی مانند، تحول‌آفرینی در آموزش تربیت‌بدنی دانش‌آموز معلول با نیازهای ویژه و ترویج دیدگاه سلامت‌محور، عوامل مداخله‌گر مانند، هم‌افزایی با رویکرد بهبود عملکرد ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه و چالش‌های فراروی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی، راهبردهایی مانند، توسعه و طراحی فضاهای ورزشی و شهری معلولان، توان‌بخشی دانش‌آموزان دارای معلولیت با نیازهای ویژه و توسعه فوق برنامه‌های آموزشی-ورزشی توان‌یابان و در نهایت پیامدهایی نظیر توانمندسازی اجتماعی-ورزشی شناسایی شدند. بنابراین در پایان این مراحل مدل پارادایمی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه ترسیم شد (شکل۱).

شکل ۱) مدل پارادایمی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر ارائه الگوی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه بود، لذا مفاهیم و مقوله‌های فرعی شناسایی شده در قالب شش مضمون و ۱۰ مقوله اصلی و ۳۱ مقوله فرعی و ۳۷۹ کد مفهومی دسته‌بندی شدند، که شامل:۱. عوامل زمینه‌ای (اثر بخش‌نمودن محتوای آموزشی-ورزشی کودکان معلول با نیازهای ویژه و توسعه سواد حرکتی کودکان معلول با نیازهای ویژه) ۲. عوامل علّی (تحول‌آفرینی در آموزش تربیت‌بدنی دانش‌آموز معلول با نیازهای ویژه و ترویج دیدگاه سلامت‌محور) ۳. پدیده محوری (نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

معلول با نیازهای ویژه) ۴. عوامل مداخله‌گر (هم‌افزایی با رویکرد بهبود عملکرد ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه و چالش‌های فراروی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی) ۵. راهبردها (توسعه و طراحی فضاهای ورزشی و شهری معلولان، توان‌بخشی دانش‌آموزان دارای معلولیت با نیازهای ویژه و توسعه فوق برنامه‌های آموزشی-ورزشی توان‌یابان) ۶. پیامدها (توانمندسازی اجتماعی-ورزشی) می‌باشند، در ضمن این مقوله‌ها در ارتباط با یکدیگر، مدل مفهومی پژوهش را ایجاد نمودند.

عوامل زمینه‌ای یا بسترساز عواملی هستند که بر راهبردهای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه تأثیر می‌گذارند، در ابتدا براساس مقوله‌های استخراج شده از مصاحبه‌های صاحب‌نظران، اثر بخش‌نمودن محتوای آموزشی-ورزشی کودکان معلول با نیازهای ویژه مطرح گردید، در همین راستا، در ابتدا به سازگارنمودن رویکردهای آموزشی-ورزشی، تأکید گردید، لذا زمینه‌ای فراهم گردد تا ابتدا شرایط ثبت‌نام و پذیرش کودکان دارای معلولیت و سایر نیازهای آموزشی ویژه در مدارس عادی بهبود یابد و سپس مناسب‌سازی محتوای آموزشی و مطالب یاددهی-یادگیری درس تربیت‌بدنی برای کودکان معلول نیازهای ویژه با اهداف، نیازها و توانایی‌های آنان امکان‌پذیر شود. از دیگر موضوعات فراهم‌نمودن بستر برای کیفیت‌بخشی درس تربیت‌بدنی کودکان معلول با نیازهای ویژه مطرح گردید، بنابراین برنامه‌های آموزشی مدون و کارشناسی شده با قابلیت اجرایی مناسب و با فن‌آوری‌های نوین آموزشی و همچنین بسترسازی انتقال دانش و تجربیات کشورهای پیشرفته در این راستا می‌تواند نتیجه‌بخش باشد. از دیگر موارد خلق و برابرسازی فرصت‌های یادگیری است و ایجاد فرصت‌های برای مشارکت، آموزش و رقابت، با توجه به محیط، نیازها، علایق و خواسته‌های دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه صورت پذیرد. همچنین کارشناسان، دربارهٔ ترویج فعالیت‌های ورزشی تلفیقی-فراگیر معتقد بودند، حق برخورداری این کودکان از آموزش با کیفیت در فضاهای فراگیر یا تلفیقی با مشارکت کودکان عادی با توان‌یاب، طبق توافقنامه‌های بین‌المللی حق آنان محسوب می‌گردد. البته، استفاده از آموزش فراگیر و به‌کارگیری رویکرد تلفیقی در فرایند یادگیری از سیاست‌های تحولی سازمان آموزش و پرورش استثنایی است (۲۳). همانطور که رویکرد آموزش فراگیر به دنبال آن است که تمامی کودکان و دانش‌آموزان را صرف‌نظر از تفاوت‌ها و سطح توانمندی‌ها تحت پوشش آموزش مناسب و مؤثر قرار دهد و تمام کودکان دارای کم توانی و کودکانی که به علل متفاوت فرهنگی و اجتماعی در حاشیه قرار گرفته‌اند را در یک سقف و در کنار همسالان‌شان آموزش داده شوند (۲۴). همچنین، با ارائه آموزش فراگیر مبتنی بر کیفیت، فرصت‌هایی برای ایجاد تعاملات اجتماعی مثبت بین کودکان با و بدون معلولیت و مبتلا به اوتیسم داده می‌شود (۲۵). از دیگر مقوله‌های اصلی عوامل زمینه‌ای، توسعه سواد حرکتی کودکان معلول با نیازهای ویژه عنوان گردید، که با توجه به ماشینی‌شدن جامعه و کم‌تحرک‌شدن کودکان امروزی، بسیار حیاتی به‌نظر می‌آید. البته، توسعه سواد بدنی، فرصتی برای سرمایه‌گذاری بر ظرفیت انسان به سمت حرکت است که در آن فرد دارای " انگیزه، اعتماد به‌نفس، صلاحیت جسمانی، دانش و درک برای ارزش‌گذاری و مسئولیت‌پذیر برای انجام فعالیت‌های بدنی در طول زندگی" می‌گردد (۲۶). این موضوع طبق گفته صاحب‌نظران، می‌تواند با آموزش حرکات بنیادی تا پیشرفته در قالب بازی در راستای تقویت مواردی از قبیل دست‌ورزی، لامسه‌ای، دیداری، شنیداری، هماهنگی عصب-عضله، حفظ تعادل، مهارت‌های توازن و آگاهی فضایی تحقق می‌یابد. همچنین، در همین راستا ترویج فعالیت‌های بازی‌محور و هدف‌دار توصیه گردید، به این صورت که، آموزش و ترویج بازی‌های مشارکتی خلاقانه و هدف‌دار و متناسب با ویژگی‌های جسمی — ذهنی و فردی دانش‌آموز سرلوحه فعالیت‌ها قرار گیرد. ناگفته نماند، جهت ارتقاء آموزش و توسعه سواد حرکتی، از یک طرف نیاز است که، دانش، مهارت، تخصص و انگیزه دبیران تربیت‌بدنی افزایش یابد و برنامه‌هایی در داخل مدرسه و ساعات تربیت‌بدنی اجرا گردد و همچنین فوق برنامه‌های ورزشی و اوقات فراغتی در خارج مدرسه، با مسئولیت والدین در نظر گرفته شود (۲۷). البته در همین راستا طراحی و استانداردسازی آزمون‌های میدانی متناسب با توانایی‌های جسمی و ذهنی این دسته از دانش‌آموزان مد نظر قرار داده شود. در ادامه، عوامل علّی پژوهش، شرایطی هستند که بر نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه تأثیر گذاشته و باعث بسط و گسترش آنان می‌شوند. در این بخش در ابتدا تحول‌آفرینی در آموزش تربیت‌بدنی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه پرداخته شد، که دستاوردهای نوین پژوهشی با برگزاری همایش‌های ملی و بین‌المللی پداگوژیک و تربیت‌بدنی کودکان معلول با نیازهای ویژه و انجام مطالعات تطبیقی مهم تلقی شد. از طرفی لازم است که، دوره‌های دانش‌افزایی و

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

تئوری-عملی از جمله آموزش تکنیک‌های پداگوژیک، علم تمرین، بازی‌های همراه با خلاقیت و نوآوری، ساختار قامتی، ارگونومی تجهیزات ورزشی در راستای ارتقای دانش معلمان در تقویت مهارت‌های فیزیکی-حرکتی این دانش‌آموزان در نظر گرفته شود. همانطور که افزایش قابلیت‌های آموزشی و صلاحیت معلمان تربیت‌بدنی نه تنها سلامت جسمانی-روانی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد، بلکه کار تیمی، مهارت‌های رهبری و نظم و انضباط خود را نیز توسعه می‌دهند و با روش‌های تدریس انعطاف‌پذیر، نوآوری آموزشی را نیز به‌نمایش می‌گذارند (۲۸). از دیگر مقوله‌های اصلی ترویج دیدگاه سلامت‌محور می‌باشد، که از طریق نهادینه‌سازی حس و نگرش ورزش‌خواهی در دانش‌آموزان معلول نیاز ویژه، خانواده‌ها و مسئولین و همچنین آشنایی با سبک و مهارت‌های زندگی با هدف کاهش نرخ معلولان در خانواده به همراه برنامه‌ریزی ملی-آموزشی و البته احقاق حقوق شهروندی با حق بر سلامت و آموزش دانش‌آموزان توان‌یاب که منجر به تغییر رویکردهای سطحی بالادستی نسبت به سلامت و ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه امکان‌پذیر می‌گردد. همینطور ارزش‌گذاری برای تربیت‌بدنی و سلامت این قشر از جامعه، با دیدگاه مثبت و آینده‌نگر مسئولین و قرارگیری تفکر ورزش دوستی در سبد فکری این کودکان و خانواده‌های آنان ایجاد شود. البته در این راستا، تغذیه مناسب، بهداشت، تحرک و ورزش، از مهمترین نیازهای افراد دارای محدودیت و معلولیت هستند تا دچار بیماری، انزوا، افسردگی و دیگر عوارض احتمالی معلولیت نشوند و با روحیه و نشاط بالا زندگی نمایند (۲۹).

در بخش عوامل مداخله‌گر، شرایط وسیع و عامی را شامل می‌شود که این عوامل یا به‌عنوان عوامل تسهیل‌کننده و یا محدودکنندهٔ راهبردهای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه عمل می‌کنند، در ابتدا جهت تسهیل شرایط صاحب‌نظران، به هم‌افزایی با رویکرد بهبود عملکرد ورزش کودکان معلول با نیازهای ویژه تأکید داشتند، لذا اذعان شد که سیاستگذاران در جذب و توزیع عادلانه منابع مالی با تأمین بودجه و اعتبارات لازم و توزیع عادلانه از مالیات بر ارزش افزوده برای توسعه زیرساخت‌ها و فعالیت‌های ورزشی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه و توان‌یاب اهتمام ورزند. همچنین تشکیل و توسعه خیریه حامیان ورزش فرشتگان زمینی زیر نظر هیأت جانبازان و توان‌یابان و آموزش و پرورش و اداره استثنایی و جذب و تعامل باخیرین مدرسه‌ساز، ورزش‌یار و سازمان‌های مردم نهاد مدنظر قرار گیرد. البته در همین راستا، تسهیل روند مشارکت‌پذیری توان‌خواهان و تدوین و تصویب قوانین تسهیل‌گر جهت مشارکت‌پذیری توان‌یابان و افراد و سازمان‌های ذینفع تأثیرگذار خواهد بود. بنابراین، عدم حمایت سازمان‌های ورزشی و مربوطه از افراد دارای معلولیت و ناتوانی آن‌ها در خرید تجهیزات و فراهم کردن امکانات ورزشی منجر به مشارکت‌نکردن آنان در فعالیت‌های ورزشی می‌گردد و می‌تواند سلامت روانی و اجتماعی آنان را تا حد زیادی تحت‌الشعاع خود قرار داده و هزینه‌های کلان درمانی بر جامعه تحمیل نماید (۳۰). در این راستا، طبق نظرات کارشناسان، چالش‌هایی فراروی نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه، وجود دارد که در صورتی نادیده گرفته شود، می‌تواند شرایطی محدود یا بازدارنده را برای رسیدن به اهداف و راهبردهای مدنظر ایجاد کند، لذا با توجه به وجود محدودیت‌های فرهنگی-اجتماعی در توسعه ورزش معلولان و نیاز ویژه و تبعیض این کودکان با همتایان خود در مدارس و جامعه و همچنین احتمال قرار گرفتن این افراد در معرض آسیب و انحرافات اجتماعی، می‌طلبد که تدابیری برای ارتقای جایگاه اجتماعی-فرهنگی و ورزشی اندیشیده شود. از طرفی جایگاه حقوقی-قانونی با اجرایی نمودن مصوبه شورای عالی انقلاب در راستای توسعه ورزش توان‌یابان و لایحه حمایت از حقوق افراد توان‌یاب ارتقاء یابد. البته با توجه به مشکلات مربوط به تردد و حمل و نقل این کودکان به اماکن آموزشی-ورزشی و بی‌توجهی در زیرساخت‌های ورزشی و اماکن ورزشی به شرایط جسمانی افراد توان‌یاب، لزوم رسیدگی و افزایش زیرساخت‌های متناسب با شرایط جسمی-ذهنی کودکان معلول با نیازهای ویژه بیش از هر چیزی مهم قلمداد می‌شود. همچنین بی‌توجهی به‌شرایط جسمانی، ذهنی، روانی و عاطفی این قشر از جامعه می‌تواند زمینه را برای ایجاد آسیب‌ها و انزوای اجتماعی فراهم نماید، لذا عواملی نظیر، آزار روانی، جسمانی و جنسی، عزت نفس پایین در ارتقای فعالیت‌های فیزیکی-ورزش، محدودشدن فعالیت‌های روحی-جسمی، تعامل ناپذیربودن این کودکان با گروه همسال، عدم‌وجود تجارب اولیه در ورزش، تعارضات و کشمکش‌های عاطفی و سوق‌یافتن آنان به الکل و اعتیاد به مواد مخدر، زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی شود. بر همین مبنا، جا دارد یادآوری نمود که، کنفواسیون حقوق افراد دارای معلولیت تصریح می‌کند، دسترسی به محیط فیزیکی، حمل و

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

نقل، سیستم‌های اطلاعات و ارتباطات باید در مناطق شهری و روستایی برای افراد دارای معلولیت در هر سن و جنسیتی و در همه جنبه‌های زندگی، از جمله مدرسه، اشتغال، بهداشت، خدمات اجتماعی، فعالیت‌های تفریحی، ورزشی و فرهنگی کمیته حقوق افراد دارای معلولیت فراهم شود، در مقابل، عدم دسترسی و محرومیت، بر کیفیت زندگی آن‌ها تأثیر منفی می‌گذارد و این افراد را به "شهروندی ناقص" تنزل می‌دهد (۳۱).

در راهبردهای پژوهش حاضر در ابتدا موضوع توسعه و طراحی فضاهای ورزشی و شهری دانش‌آموزان نیاز ویژه و توان‌یاب مطرح گردید، صاحب‌نظران طراحی فضای فیزیکی-ورزشی ویژه را جز اولویت‌ها دانستند و بیان نمودند که طراحی، احداث و جانمایی اماکن ورزشی با شرایط جسمی-روحی کودکان نیاز ویژه و توان‌یابان تطبیق داده شود و طبق قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت دسترسپذیری اماکن و تردد و تحرک برای افراد معلول در نظر گرفته شود. همچنین، ایجاد تجهیزات آموزشی-ورزشی ویژه با فراهم نمودن ابتدایی‌ترین و ایمن‌ترین امکانات و تجهیزات ورزشی برای کودکان دارای معلولیت و نیازهای ویژه در مدارس و سالن‌های ورزشی و تطابق تجهیزات ورزشی با شرایط ویژه این دانش‌آموزان لازم و ضروری است. لذا مدیران مدارس باید برای ایجاد و توسعه امکانات ضروری برای دانش‌آموزانی که محدودیت و مشکلات جسمانی دارند، آمادگی کامل داشته باشند (۳۲). در ادامه احقاق حقوق این افراد با طراحی استاندارد فضاهای شهری مطرح گردید و باید مسیر تردد کودکان معلول با نیازهای ویژه به مدارس و اماکن آموزشی-ورزشی، مناسب‌سازی و قابل دسترسپذیری آسان گردد. همچنین، در این راستا، سیاستگذاری‌های قانونی بین‌المللی، اجبارها و الزامات ارگونومیکی خاصی را برای اقشار خاص تعیین کرده است و مدیران در ساخت بیشتر اماکن ورزشی تنها بخشی از آن‌ها را لحاظ کرده‌اند، بنابراین لازم است تا تمامی اماکن ورزشی برای افراد دارای معلولیت مناسب‌سازی شود تا این افراد بتوانند به‌راحتی از اماکن ورزشی استفاده کنند (۳۳). از موضوعات مهم دیگر توان‌بخشی دانش‌آموزان دارای معلولیت با نیازهای ویژه مطرح گردید که در ابتدا، غربالگری اسکلتی-عضلانی با طراحی سامانه جامع غربالگری اسکلتی-عضلانی و شناسایی دانش‌آموزان مستعد به ناهنجاری‌های سلامتی، شناختی و روانی و معرفی به کانون‌های حرکات اصلاحی صورت پذیرد. همینطور کانون‌های حرکات اصلاحی، توان‌بخشی و تندرستی برای کنترل چاقی و تناسب اندام و پیشگیری و درمان ناهنجاری‌های اسکلتی-عضلانی کودکان نیازهای ویژه و توان‌یاب تشکیل و توسعه یابد. همچنین حرکت‌درمانی با فن‌آوری نوین پیشنهاد گردید، که با استفاده از فناوری‌های واقعیت مجازی و سه بعدی در کار درمانی، همچنین طراحی اپلیکیشن‌های حرکات اصلاحی، ورزش درمانی، رفتارحرکتی و بازی‌های آنلاین فعال حرکتی اختصاصی برای کودکان نیاز ویژه و توان‌یاب، باعث هموارتر و محقق‌تر شدن اهداف مدنظر، می‌شود. البته، تمرینات توان‌بخشی جسمانی می‌تواند به بازیابی عملکرد بدنی، بهبود کیفیت زندگی و ارتقای استقلال برای افراد ناتوان جسمی کمک کند (۳۴). در ادامه، توسعه فوق‌برنامه‌های آموزشی-ورزشی توان‌یابان بیان شد، که برگزاری اردوهای ورزشی-تطبیقی با رشته‌های متنوعی نظیر شنا، سوارکاری، تنیس، ماهیگیری، یوگا، والیبال نشسته، گلبال، بولینگ، بوچیا، گویرانی، دو و میدانی و رشته‌های پارالمپیکی با تعامل سازمان‌های ذینفع در قالب اردوهای ورزشی قابل آموزش و اجرا گردد. از طرفی، برگزاری جشنواره‌های آموزشی-فرهنگی-ورزشی با محوریت تربیت‌بدنی و سلامت با تعامل با اداره بهزیستی و اداره آموزش و پرورش استثنایی و هیأت جانبازان و توان‌یابان و با مشارکت خانواده‌ها به‌همراه کودکان معلول با نیازهای ویژه در نظر گرفته شود. همچنین پایگاه‌های همگانی-قهرمانی توان‌یابان با تعامل هیأت ورزش دانش‌آموزی با هیأت جانبازان و توان‌یابان در راستای استعدادیابی رشته‌های ورزشی پارالمپیکی و تشکیل پایگاه‌های همگانی-قهرمانی توان‌یابان در مدارس سطح مناطق و نواحی استان‌ها، تشکیل و توسعه یابد. البته، امروزه با توجه به‌موانع معمول برای افراد دارای معلولیت برای شرکت در ورزش نظیر عدم آگاهی افراد سالم در مورد چگونگی به‌کارگیری مناسب آن‌ها در تیم‌ها، کمبود فرصت‌ها و برنامه‌های آموزشی و رقابتی برای این افراد و محدود بودن امکانات دسترسی به‌تجهیزات مناسب ورزش معلولان، لذا شناخت مکانیزم‌های صحیح درگیرکردن آنان در محیط‌های ورزشی از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است (۳۵).

در پایان می‌توان اذعان نمود، پیامد پژوهش حاضر توانمندسازی اجتماعی-ورزشی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه می‌باشد، دستاوردهای مختلفی در این زمینه وجود دارد که یکی از آن‌ها، توسعه تاب‌آوری کودکان دارای معلولیت با نیازهای ویژه می‌باشد که با نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی منظم و مداوم میسر می‌گردد، زیرا ورزش

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

باعث ارتقای سطح کمی-کیفی قابلیت‌های جسمانی، روحی و ذهنی می‌شود و البته سرمایه‌گذاری در ورزش رابطه معکوس با هزینه‌های درمانی خواهد داشت. در همین راستا، رشد کمال‌گرایی مثبت به عنوان پیامد دیگر مطرح گردید، که با نهادینه‌سازی ورزش، احساس ارزشمندی در شخص شکل می‌گیرد و مشارکت در فعالیت‌های ورزشی باعث بهبود مهارت‌های اجتماعی-ارتباطی، افزایش اعتماد به نفس، بهبود کیفیت زندگی و افزایش امید به زندگی می‌گردد. همچنین مقوله اصلی رشد هویت اجتماعی-ورزشی، پیامدی دیگر و بر گرفته از نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه می‌باشد، که با حضور فعال این افراد در عرصه‌های ورزشی شرایط را برای رشد روابط، پیوند و تحول اجتماعی، متبلورشدن ارزش‌های معنوی و همچنین، کاهش آسیب‌های اجتماعی فراهم می‌نمایند. بر این مبنا، هویت ورزشی ارتباط بین ورزشکار و محیط (خانواده، دوستان، مربی یا رسانه) را تقویت کرده و احساس‌ها و عواطف افراد ورزشکار دارای معلولیت را به‌رسمیت می‌شناسد و باعث ایجاد حس عزتمندی، توانمندی و ورود به سایر حوزه‌های اجتماعی می‌گردد (۳۶). از طرفی، پایبندی به تمرینات و فعالیت‌های ورزشی، جنبه‌های جسمانی-روانی افراد دارای معلولیت را تقویت می‌کند و باعث بهبود کیفیت زندگی و تسهیل ارتباطات و مشارکت اجتماعی آنان می‌شود (۳۷).

بنابراین می‌توان اذعان نمود که، از حیث حقوقی، دانش‌آموزان دارای معلولیت با نیازهای ویژه دارای حقوق فرهنگی، ورزشی، اقتصادی، سیاسی، معماری و شهرسازی، اجتماعی، پزشکی و حقوقی هستند. دیدگاه‌های متفاوت و منفی از سوی مدیران و آحاد جامعه باعث شده حقوق این افراد تا حدودی نادیده انگاشته شود. عدم شناخت صحیح نسبت به توانایی افراد دارای معلولیت و نیاز ویژه و به‌دنبال آن به حاشیه رانده شدن، پیامدهای منفی را به بار خواهد آورد. شناخت صحیح از این پدیده و آگاهی از توانمندی آنان گام مؤثری در جهت رشد و پیشرفت آنان و همچنین باعث توسعه یک کشور می‌شود. بیشتر افراد توان‌یاب و نیاز ویژه برای دستیابی به ابتدایی‌ترین حقوق اساسی خود دور نگه داشته شده‌اند و این بی‌عدالتی به‌وسیله کلیشه‌ها، نگرش‌ها و تبعیض‌های ناروا تقویت و فراگیر شده است. شایسته است، با تغییر دید جامعه بین‌الملل، دولت و شهروندان، افراد توان‌خواه در کنار سایر افراد بتوانند زندگی عادلانه‌ای داشته باشند. لذا مسئولین و سیاستگذاران می‌توانند در زمینه انواع حقوق افراد دارای معلولیت و نیاز ویژه، با احیای قوانین مصوب شده و تصویب و اجرای قوانین عادلانه جدید در راستای احقاق حقوق شهروندی، ورزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تأثیر بسزایی بگذارند. لذا ضروری است، با برنامه‌ریزی صحیح، شرایط لازم جهت مشارکت این افراد در فعالیت‌های فیزیکی — ورزشی و آموزشی فراهم گردد، لذا نیاز است، نگرش‌سازی و عادی‌سازی در جامعه رخ دهد، همچنین با آموزش حرفه‌ای منابع انسانی مرتبط، تأمین منابع مالی، ایجاد زیرساخت‌های ورزشی نظیر اماکن ورزشی استاندارد و طراحی شهری متناسب با شرایط جسمی و ذهنی آنان با دسترسی آسان و تجهیزات و امکانات استاندارد و به‌کارگیری فن‌آوری نوین، زمینه را برای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه درسطح مدارس و جامعه فراهم نمود.

پیشنهادات برگرفته از پژوهش

براساس یافته‌های پژوهش از مصاحبه‌های صاحب‌نظران و مدل پارادایمی، در راستای اجرایی نمودن راهبردهای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه، مهمترین پیشنهادات پژوهش مطرح می‌گردد:

- برنامه‌ریزی بلندمدت در راستای نهادینه‌سازی فعالیت‌های فیزیکی-ورزشی در دانش‌آموزان نیاز ویژه و توان‌یاب با حمایت اجتماعی.
- احقاق حقوق شهروندی با حق بر سلامت، ورزش و آموزش توان‌یابان با اجرایی نمودن مصوبه شورای عالی انقلاب در راستای توسعه ورزش توان‌یابان و اجرایی نمودن لایحه حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت.
- جذب و توزیع عادلانه بودجه و اعتبارات در راستای تأمین منابع مالی مورد نیاز و در نظر گرفتن ردیف بودجه قانون معلولان در لایحه بودجه.
- طراحی و احداث اماکن و فضای ورزشی و شهری با در نظر گرفتن شرایط جسمانی و ذهنی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه.
- جذب و تکریم خیرین مدرسه‌ساز و ورزش‌یار در راستای توسعه زیرساخت‌ها و امکانات ورزشی مرتبط.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

■ ایجاد حس ورزش خواهی در سبد فکری دانش‌آموزان و والدین.

■ استفاده از نیروی تربیت‌بدنی متخصص در تمامی مقاطع مدارس استثنایی.

■ برگزاری دوره‌های مربیگری و دانش‌افزایی، توانمندسازی معلمان تربیت‌بدنی در راستای کیفیت بخشی درس تربیت بدنی کودکان معلول با نیازهای ویژه.

■ توسعه سواد حرکتی دانش‌آموزان دارای معلولیت با نیازهای ویژه با ترویج مهارت‌های بنیادی در قالب بازی.

■ ترویج و آموزش فعالیت‌های ورزشی تلفیقی، فراگیر و هدف دار.

■ جشنواره محور نمودن فعالیت‌های ورزشی در مدارس استثنایی و عادی با راه اندازی رشته‌های ورزش همگانی، تلفیقی و فراگیر.

■ پوشش رسانه‌ای اخبار و وقایع فعالیت‌های ورزشی دانش‌آموزان دارای معلولیت و نیاز ویژه.

■ توان‌بخشی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه با راه‌اندازی کانون‌های حرکات اصلاحی و کلوپ‌های حرکات درمانی.

■ فرایند استفاده بهینه از تکنولوژی و فن‌آوری‌های نوین جهت افزایش توان جسمانی-حرکتی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه.

■ فرایند و مکانیسم استعدادیابی ورزشی دانش‌آموزان توان‌یاب در مدارس به‌عنوان پایه‌گذار ورزش قهرمانی-پاراالمپیکی با هم‌افزایی بین آموزش و پرورش، اداره استثنایی، هیأت ورزشی، باشگاه‌ها و کانون‌های ورزشی.

پیشنهاداتی برای پژوهش‌های آینده

■ پیشنهاد می‌شود در سطوح عالی تصمیم‌گیری وزارت آموزش و پرورش و وزارت ورزش و جوانان، موضوع ارائهٔ الگوهای ملی ورزش توان‌یابان و افراد نیاز ویژه و نقش هر یک از وزارتین مورد بررسی قرار گیرد و بر این اساس برنامه‌ریزی استراتژیک در راستای توسعه ورزش این قشر از جامعه انجام گردد.

■ پیشنهاد می‌شود مطالعه مقایسهٔ تطبیقی در خصوص توسعه فعالیت‌های ورزشی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه و توان‌یاب کشور در مقایسه با کشورهای توسعه یافته و پیشرفته (کشورهای موفق در حوزه ورزش دانش‌آموزان نیاز ویژه در سطح بین‌المللی) به‌عمل‌آید.

■ پژوهش حاضر فقط مربوط به نهادینه‌سازی فعالیت‌های ورزشی دانش‌آموزان معلول با نیازهای ویژه و محدود به استان اصفهان است، در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود که پژوهشی مشابه در سطح وزارت علوم و فناوری و ورزش دانشگاهی انجام پذیرد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از تمامی مشارکت‌کنندگان، متخصصین و اساتیدی که در راستای دستیابی به اهداف پژوهش حاضر تیم تحقیق را یاری نمودند، صمیمانه قدردانی می‌نماید. شایان ذکر است که این طرح پژوهشی با اعتبارات اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان انجام گردیده است.

تضاد منافع

نویسندگان این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافعی با یکدیگر ندارند.

References

1. Iimoochi S, Moshref Javadi B, Safania A M, Mohamadi F. Identification of effective factors on the participation of the people with disabilities in sport activities. journal of Contemporary Studies on Sport Management. 2020; 9(18):77-90. 10.22084/SMMS.2020.20907.2513 [Persian].
2. Alimohammadi H, Adabi Firouzjah J, Nedaee T, Ahmadi M. Identification and Prioritization of Barriers to the Participation of Physical-Motional Disabled Women in Sports in Qom Province. Journal of Sport Management Studies.2018; 9(46):175-192. https://doi.org/10.22089/smrj.2018.4494.1876 [Persian].
3. Opstoel K, Chapelle L, Martelaer K Personal and social development in physical education and sports: A review study. European Physical Education Review.2020 ; 26(4):797-813. https://doi.org/10.1177/1356336X19882054.
4. Velayati haghighi V, Arabi M, Lotfi N, Amini N. The effect of selective training on fundamental motor skill development of children with autism spectrum disorder. Journal of Sport Psychology.2018; 10(1):123-138. 10.48308/MBSP.3.1.123[Persian].

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

5. Vahedi M. Education of special needs students. Journal of Educational Technology Development, 2019; 35(4):17-27. [Persian].
6. Cunningham PJ. "Public coverage provides vital safety net for children with special health care needs". Issue brief (Center for Studying Health System Change), 2005; (98): 1–7.
7. Parsa A, zarei A, Sajjadi Hazaveh S H, Haji Anzehaei Z. The effect of sports leisure on social adjustment and body image of exceptional students & provide a practical model. J Except Educe 2022; 6 (166) :95-95 URL: http://exceptionaleducation.ir/article-1-2404-en.html. [Persian].
8. Berent P, Fujiyama T, Yoshida N, Evaluating delivery of cycling activity and training programmers for disabled people in the UK. Journal of IATSS Research.2021; 45(3): 371-381. https://doi.org/10.1016/j.iatssr.2021.03.006.
9. Yesilcinar L, Dalyan O, Piskin M. Investigation the services provided to disabled in canakkale. Journal of Advanced Research in Natural and Applied Sciences.2021; 7(4), 464-477. https://doi.org/10.28979/jarnas.947183 .
10. Penfold C, Kitchin P, Darby P. The needs of disabled fans must not be ignored when sports stadiums reopen to spectators. LSE European Politics and Policy (EUROPP) blog. 2021;1-3.URI: http://eprints.lse.ac.uk/id/eprint/110614.
11. Pourkiani M, Afrouzeh A, Boroumand M, Soheili S, Pishkenari S S.The Impact of the Global "I'mPOSSIBLE" Program on the Iranian Students' Change of Attitude Toward Inclusive . Research on Educational Sport. 2022; 10(26): 147-172. [Persian].
12. Carroll P, Witten K, Duff C. "How can we make it work for you?" Enabling sporting assemblages for disabled young people.Journal of Social science & Medicine.2020;1-10. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113213.
13. Jing Wu, Wang Y, Li Y, Liu H, Yang Sh, Zhai H, Wu H. Are physically disabled people at high risk of coronary heart disease among disabled population Evidence from 7.5-year retrospective cohort study. Journal of Annals of Epidemiology.2024; 90: 42–48. https://doi.org/10.1016/j.annepidem.2023.11.001.
14. Naderian F, Naghipour Givi B .Analyzing the Policy-Making Situation in Educational Sports for Persons with Disabilities Research on Educational Sport. 2023; 11(32): 219-246. https://doi.org/10.22089/res.2023.14944.2381. [Persian].
15. Beshrarat Far A, Fahim Devin H, Peymanizad H, Ahmadi M. Identifying Factors Affecting the Development of Health and Sports Activities of Disabled People in the Country. Journal of Razi J Medical Sciences. 2024; 30(164):1-11.doi.org/10.47176/rjms.30.164.[Persian].
16. Sekineh por A, Naderi A.Investigating Obstacles of Participation in Physical Activities and Exercise among the Disabled of Kermanshah Province. Journal of Sport Management and Motor Behavior. 2020;16(31):137-152. 10.22080/JSMB.2019.10795.2453. [Persian].
17. Sahebozamani M, Salari A, Daneshjoo A. H. Karimi Afshar F. The Effect of Eliminating Visual Feedback on The Balance Recovery Strategies in Deaf Individuals. Sport Medicine Studies. Spring & Summer. 2019; 11(25): 81-96. https://doi.org/10.22089/smj.2019.6810.1352. [Persian].
18. Sargolzaee F, Meshkati Z, Negahban Sivaki H. Effect of Brailletonik Cognitive-Motor Exercises on Postural Control in Blind Women.Middle Eastern Journal of Disability Studies.2021;11:158-165. URL: http://jdisabilstud.org/article-1-1483-fa.html.[Persian].
19. Yavari F, Dashti Khovidaki M H, Naimian A, Kian S. The effect of sports activities with music on the behavioral problems of mentally retarded female students. Journal of Technology and Scholarship in Education.2023; 2(6): 61-69. DOI:10.30473/T-EDU.2023.67964.1085.[Persian].
20. Shahrasfenghar A, Arabameri E, Daneshfar A, Ghasemi A, Kashi A.The Effect of Aerobic Exercise on Motor Skills and Body Composition of Children with Autism. Journal of Health and Care.2019; 20(4):332-341.[Persian].
21. Bahiraei S, Daneshmandi H, Amiri R. Physical Fitness and Health-Related Physical Activity Programs in People With Down Syndrome: A Systematic Review. Journal of Sport Biomechanics. 2020; 5(4):200-215. https://doi.org/10.32598/biomechanics.5.4.1.[Persian].
22. MacKenzie K, Murray K, Murray G. Encouraging physical activity in people with learning disabilities. Nursing Times [online].2018. 114(8):18-21. (018 021 prdisc activity sf).
23. Zaraii Zawaraki I, Zaeri M T, Sharifi Daramadi P, Delavar A. Designing and validating the learning package model based on blended approach and its Impact on the learning rate of students with visual impairment in the first period of elementary school in the course of experimental sciences. J Except Educ 2024; 1 (179) : 2 URL: http://exceptionaleducation.ir/article-1-2658-fa.html.[Persian].
24. Karim Nejad Lalami Z, Afzal Khokhbajari Z. Examining the prospect of inclusiveness of education in creating a sense of efficacy for children with special disabilities. Journal of research and studies of Islamic sciences.2022;4(34):45-54.[Persian].
25. Baek Clare, Aguilar S, Warschauer M. Exploring teachers' self-efficacy and willingness to provide accommodations in teaching students with autism: An intervention study. Journal of Teaching and Teacher Education.2024;140:1-11. https://doi.org/10.1016/j.tate.2024.104488.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]

26. Pushkarenko K, Cavel M, Gosse N, Michalovic E. Physical literacy and the participant perspective: Exploring the value of physical literacy according to individuals experiencing disability through composite narratives. Journal of Exercise & Fitness.2023; 21:237-245. https://doi.org/10.1016/j.jesf.2023.03.001.
27. Nasr Isfahani A, Mohammadzadeh H.. Provide a paradigmatic pattern of physical literacy development in students. Sport Management Journal. 2022; 14(2):111-126. DOI: http//doi.org/10.22059/JSM.2021.289966.2335.[Persian].
28. Zhou T. The role of pre-service physical education teachers in physical education – A bibliometric and systematic review.Journal of Heliyon.2024;10, e28702 :1-15 . https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e28702.
29. Salami Sh, Mazhari M. The Right to Health of Disabled People in the Field of Urban Law(With a Glance at the Ordinances passed by Tehran City Council). Iranian Law and legal Research Institute.2022 ; 5(15): 110-130.[Persian].
30. Farhadi L, Sadeghi Boroujerdi S, Ghaeeni S. Identifying Effective Components in the Participation of the Physically Disabled People in Sports Activities: A Thematic Analysis. Middle Eastern Journal of Disability Studies. 2022; 12 :63-63 URL: http://jdisabilstud.org/article-1-2866-fa.html.[Persian].
31. Ching Chou Y, Uwano T, Chen B, Sarai K, Nguyen L D, Chou Ch, Mongkolsawadi S, Nguyen T. Assessing disability rights in four Asian countries: The perspectives of disabled people on physical, attitudinal and cultural barriers. Journal of Political Geography.2024; 108 , 103027:1-11.https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.103027.
32. Qenaat M, Talebpour M, Heydari R. Golgoli M.Identifying the Factors Affecting the Development of Physical Education and Student Sports (Case Study: Khorasan Razavi). Research on Educational Sport.2023;10(29):155-184. https://doi.org/10.22089/res.2022.12029.2219.[Persian].
33. Fahiminejad A, Mohajer A H, Morsal B, Tayebi Sani M. Developing a Model Based on Strategic Analysis of Factors Influencing the Development of Sport for All for Specific Strata (Case Study: Society of Veterans, Disabled, Deaf and Blind). Joural of Sport Management.2020;11(3):891-906. https://doi.org/10.22059/jsm.2020.283130.2285.[persian].
34. Sardari S, Sharifzadeh S, Daneshkhah A, Loke S, Duncan M, Nakisa B, Palade V. LightPRA: A Lightweight Temporal Convolutional Network for Automatic Physical Rehabilitation Exercise Assessment. Journal of Computers in Biology and Medicine.2024; 173,108382: 1-13. https://doi.org/10.1016/j.compbiomed.2024.108382.
35. Askarian F, Majid khah Sh. Assessment of Performance of Athletics with Disability in Iran through Data Envelopment Analysis (DEA) Method.2020; 19(49): 113-128. Journal of Strategic Studies on Youth and Sport.[Persian].
36. Moradi M, Sa'adat M. Relationship between Athletic identity and Participation in Sports Activities among Physically Disabled People. Middle Eastern Journal of Disability Studies. 2019; 9 :36-36. URL: http://jdisabilstud.org/article-1-1031-fa.html.[Persian].
37. Juntack O, Aquino M. Enhancing Health-Related Fitness, Self-Efficacy, and Quality of Life in Adults with Physical Disabilities: A 9-Week Community-based Structured Exercise and Mindfulness Program. Journal of Advanced Exercise and Health Science.2024; S2950-273X(24)00051-1:1-15. https://doi.org/10.1016/j.aehs.2024.07.001.

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-01]